

Biblioteka
SAVREMENA KNJIŽEVNOST

Knjiga 73

Zoran Raonić

BEHAR U ZMIJARNIKU

Alma

Beograd, 2009

KAŠIKA U ZMIJARNIKU

ZMIJARNIK

Vidio sam zmiju! Gledao sam zmijurinu. Cio dan je prolazila, proticala, promicala, kao rijeka, kao kompozicija beskrajnog voza, kao kolona okupatorske vojske, kao vječna tuga ...

Iz jednog kraja šume u drugi protezala se. Iz jedne gore u drugu nadovezivala se. S brda na brdo, iz planine u planinu ... Glava joj na Komovima a rep na Šćepan Polju, i još dalje i još ...

Ko mi ne vjerovao – na san mu došla!

KAŠIKA JE MJERA

Najgore nam učinje onaj Banaćanin, logoraš isto, te sam sebe zakla. Ukralo ono kašiku iz menze, pa je onijem grubijem kamenjem izoštrilo i napravilo nož te se njime preklalo, pa nam oni zbog toga svima kašike oduzeše, te smo posle lokali ko psi. Ko psi!

RADUNU SMRT I NIJE TEŠKO PALA

Umrije Radun jutros, uz kafu, u sred priče, u po riječi. Groma nije čuo – štono vele, ugasio se kao svijeća.

I sad neka mi još jednom Radovan Temuskalo kaže onu đedovu mudrost: Lakše je ovnujske rogove progutati – no dušu ispuštiti.

UPEKLA NEBESKA ZVIJEZDA

Spreman je da se svađa. Pa čak i da napadne službeno lice. Uvjeren je da ima pravo i da mu ga uskraćuju.

Sliva mu se znoj niz čelo, niz nos, brkove i bradu, i onda pada u debelu bundu, pa niz vunene čakšire, do u čizme razgažene do ofucanosti. Po neka kapljica kane i na šalter ili na neprohodno staklo ispred nalickanih činovnika, i tu blješti pred zracima raskošnih svjetiljki sa druge strane i od ilindanskog sunca sa bočnog prozora izdužne prostorije prepune niskih šaltera. Stegao se vazduh kao omča. Kao sudbina.

Bila je zima kad je krenuo u izbjeglištvo.

NEBO

- Ovamo je nekako tmurno, i oblačno i nije, naporno.
- A kako je tamo?
- Pojma nemam. Ja imam svoje nebo.

GLAS

Pucanj! Dva! tri pucnja!

Neko se oženi! Neko se rodi! Nekoga krstiše! Možda ubiše nekoga... A možda ga i promašiše. Možda je pobjegao. Možda.

Nama ostaje – možda. Kao i uvijek.

IMA, IMA, IMA

Ulicom rijeka radosti. Graja, pjesma, svirka, barjaci. Na trotoarima gužva. Radoznalost ključa. Mašu, pozdravljaju i otpozdravljaju. Zdravlja se i zdravica uzvraća. Čestita. Srećno bilo – srećno bilo! I čestito! I dugovjeko. Blago vama, blago njima. Blago njemu blago njoj.

Čiča sa ofucanim lugarskim šeširom na glavi, sa košuljom srednjoškolca, pantalonama zvonaricama i cipelama koje ne priliče ni njemu ni vremenu, natmuren kao jesenji suton, samo reče: jah! – i ne sačekavši da svatovi prođu, pređe ulicu i stade čitati čitulje okačene na obližnju banderu.

– Ne valja svatovsku kolonu presijecati – presjeći ćeš im sreću, ubio te bog! – dovikivala je za starcem neka žena u godinama a samo on je nije čuo.

Gospođa koja prevodi slijepca preko ulice, odsutna i naizgled ravnodušna na spoljašnji svijet, na sve manifestacije, na radost i na bol, sačekala je da se gužva stiša i otišla u svijet slijepčev i svoj.

Od svega na ulici ostade samo mozaik sazdan od otpalog kestenovog lišća, od krupnih kapljica kiše koje dolijeću odnekud iz vedrog neba, kao i četiri lepršave latice sa svatovskog cvijeća.

Naravno, tu je i onaj koji sve to zbog nečeg posmatra.

DUMATOR

Gospodin G. G. A. svu dragu noć sa svog prozora, iza zavjese, posmatra krovove kuća razbacane u produžetku njegove visoke zgrade. I kao da prvi put vidi to naselje zgušnjutih krovinjara koje se proteže sve tamo do mračne šume prepune skrivenih sjenki.

Pun mjesec je i ništa mu ne može promaći. Posebno u vidu ima tamnocrvenu starinsku kuću na sprat, koja se i sada izdvaja arhitektonskom osobenošću. Bila je to nekada najljepša i najbogatija kuća u kraju, prepuna gospode i glamura.

Noć odmiče i već je pri kraju. Ne zna zašto, ali on je još uvijek ubijeđen da će baš noćas krovovima prošetati posustala ljepotica Mara, iako to jedina vlasnica nekada čuvene kuće nikada ničim nije nagovještavala.

MIĆKIĆ MAMIĆ, SAMAC

Mama mu je umrla još davno, prije dvadeset devet godina, kad je njemu bilo dvadeset devet, („Eto, koja i koincidencija; nimalo slučajno“).

Teško mu je i sada, još i teže. Sve teže. Vide to čak i drugi. A nije lako živjeti sam, dvadeset i devet godina dugih. Navrati mu po neka ženska, („Dug je red za čekanje kod mene“), kad niko ne vidi – kako kaže, (a i ne vidi), („Dobije ono što traži“) – i svako na svoju stranu.

Oženio bi se, kaže, i žao mu je što to nije i ranije učinio, („Radi mame; da vidi, da dočeka...“), ali on ne može da podnese neke stvari kod žena. Pogotovo ne bi mogao trpjeti da joj dolazi majka, („Ja da gledam taštu po mojoj kući – ja?!“).

A zna on žene kakve su. Ne umiju one da cijene prave vrijednosti. Zna on da bi žena, čim se oslobodi i kuću počne smatrati svojom, ispremještala ono što je njegova majka u godinama sreće uređivala sa mjerom i ukusom kakav nije imao niko („Ona bi pokušala neke stvari i da baci, znam ja, znam – a to bi bio kraj! Moj ili njen!“).

Mićkić Mamić, lično

RUČAK U TRAVI

Za vrijeme ljeta Novak Palčić bi se ugojio toliko da su mu rezerve u stomačiću trajale dugo i dugo, čak sve tamo do narednog ljeta, do nove velike trave. A zalihe je pripremao na vrijeme, uporno i veoma vješto se puneći onim što mu je najdraže bilo, gurmanlucima iz trave.

Njegov metod pripreme obroka bio je dobro uhodan i jako jednostavan. Opremu bi odložio u stranu, vješajući sve o srednju od tri velike trešnje na sred nepregledne livade prepune zuja i ljetnje radosti. Potom bi tanjir sa gustim mlijekom polagao u travu i započinjao svoj uobičajeni ritual, na koji se okolina već bila navikla, pa nije puno ni obraćala pažnju. Skakutao bi u krug oko tanjira, kao priviđenje kakvo, privikujući i ćurličući, nagoneći tako skakavce u mlijeko. Uskakali bi oni jedan po jedan, kao po zadatku, kao da u toj bjelini nalaze spas.

Ponavljao Novak bi sve to dok se u tanjiru ne bi potopilo skakutana onoliko koliko mlijeko može da ih primi i koliko je domaćinu dosta za ručak. I taj jedan jedini obrok obično se upražnjavao u predvečerje, u vrijeme niskog sunca koje s olakšanjem tone za bregove na zapadu. Palčić je jeo samo jednom dnevno, jer skakavci se sporo i teško vare, a drže dugo. I ta jedna porcija je bila u velikoj nesrazmjeri sa njegovim tjelašcem. Govorio se da je upravo zato imao neobično veliku snagu, neprimjerenu njegovoj fizičkoj građi. Baš kao i skakavci, na koje je inače i sam podsjećao. Iako je to bilo logično, nijesu ga zvali skakavac, ali ne zato da ga ne bi povrijedili, već da bi priču učinili zanimljivi-

jom. Tako ni priča o načinu njegove ishrane ne bi imala smisla. Uostalom, i nije prvi put da se nešto hrani svojom vrstom. Pa i Novak Palčić im je nešto što je više ličilo na nadimak i pogodno za sprdnju, naručito u tom kraju gdje svi imaju slavna imena i jaka prezimena.

Bio je atrakcija dok je bio živ, a ko ga ne pamti ne vjeruje ni da je postojao Novak Palčić. Iako priča sa skakvcima ima i nove dokaze.

POŠTA

Iz pošte izlazi žena, skoro trčeći, naglo skreće lijevo, zamalo se ne sudarivši s onom koja ju je čekala i za to vrijeme novine čitala.

– A ja mislila da je ovo pošta! – govori joj, i onda zajedno nastavljaju zajedno, žureći da stignu do neke, iako je ovo jedina pošta u gradu.

PROKLETNIK

„Već tri stotine godina sam proklet i ne mogu da umrem dok me neko ne ubije“, kaže, uz ostalo, Gala Galaktion u priči deset stranica dugoj, a kojoj je i ova rečenica bila dovoljna, i njome je mogla i da počne i da se završi mnoga priča, pa i ona o našem Vukojici Pometenikoviću, koji se tako dugo i ugodno u našim pričama razbaškario – ali da vam sad ne pričamo i o njemu.

ISPUNJENJE SNA JEDNE PJESME

„Kaže mi onomad moja žena/ Za koju bih sve učino// Volela bih da imam/ Jedno maleno zeleno drvo/ Da ulicom trči za mnom“, kaže gospodin Vasko Popa, Pjesnik, u svojoj pjesmi.

Trideset godina kasnije, ulicama Beograda je viđen jedan čudnovat gospodin, koji je vozio biciklo na kome je bila vaza sa zasađenim drvetom koje je biciklisti pravilo hlad.

Ni Pjesnik ni njegova žena, već dugo nijesu bili među živima, ali pojava drveta iz pjesme jeste istina, i o tome postoje svedoci, pa čak i fotografije.

Samo ne znamo da li je to ukradeni san gospođe Popa, ili je oživjelo ono drvo iz Pjesme Pjesnika. Da je puka slučajnost, u to ne bi povjerovali ni oni koji ne poznaju moć sna i moć poezije.

UPUTA

Ako te jednom izbace iz stana, iz kuće, ti bježi Hramu! On ima dobru strehu!

JEDAN NAPUKO POSJETIO JEDNOG KOJI JE VEĆ PUKO

Pošao je kod Šuja u bolnicu, čujem da je skroz puk'o, da mu stražare. Mislim usput na što li ću tamo naići, pa mi nezgodno, ali idem. Tjera me prijateljstvo, staro prijateljstvo. Pred bolnicom sretnem Duja. – Dobro je kum Šujo, evo sad sam od njega, baš je dobro – kaže mi Dujo, i ja povjerujem. Kad tamo, Šujo na krevetu skrstio noge i zgrčio se ispod raširenog onog ogromnog starinskog kišobrana s drvenom drškom. Kraj njega tužna majka suze proljeva. Proplakah tada i ja.

NIJE RELATIVNO

Čim ga pazar zanima više nego vašar – gotovo je sa Vujošem Torbarevićem.

RATNE MOGUĆNOSTI

(i sestra i majka i žena i čovjek je)

Ona gladije. Ni voda joj se neće. Ona kisne na maršu. I ona drži stražu. Ona juriša i češće nego oni. Ona leži na patosu. Ne spava. I kad nije na javi – nije to san, no mučenje. Rijetko i priča:

– Idem uveče u kuću a ne ulazi mi se u nju. Postavim večeru ali ne prilazim za sto. Legnem u krevet ali me nešto iz njega tjera. Sklopim oči a neka mi čuda na njih navale. Sramota bi me bilo ispričati kome šta preživljavam. Stvarno ne znam da li to sanjam ili mi se nešto prikazuje – što je već bilo ili će tek biti. Da sam mogla sa njima, lakše bi mi bilo tamo na ratištu.

Ona svim raspoloživim sredstvima sebe muči, jer vjeruje da je tako njima tamo na frontu. Ona je majka. Ona je sestra. Ona je žena. Ona je čovjek.

VOLIM BIJELO

Na tek okrečenoj bijeloj fasadi – osvanuo je grafit: VOLIM BIJELO. Domaćin, bijesan, uzima ostatke farbe i kreči strašnu mrlju na svojoj kući. Utrošio je puno truda i materijala, pa i živaca, kako bi eliminisao drečavu boju spreja kojim je grafit bio ispisan. Laknulo mu je tek kad kad je sve vratio u pređašnje stanje i sjaj.

Sjutradan je osvanuo novi grafit: I DALJE VOLIM BIJELO. Domaćin se tada do bola iznervirao, prijetio, obećavao da će spavati na terasi i zlikovcu postaviti zamku i da nikada više neće...

A kad se sve sleglo i kad je o svemu razmislio – čovjek je shvatio da razloga za svađu zapravo nije ni bilo, da se on ustvari samo sreo sa istomišljenikom.

POPODNEVNI ODMOR JEŠA KASOVIĆA

Jedan mrav, žuti, je bio na bezbjednoj udaljenosti, ali je još uvijek bježao. Jedan skakavac prosto nestao, a ostali su se razbježali. Raskakali. Bubamara i bubamarac su prekinuli ljubavni čin i dali se u bjekstvo, svako na svoju stranu. Pas je začutao i prilegao na zadnje noge, kao kad nešto vrebalo. Čak su se i mačke odmakle na tri skoka dalje.

Možda ima i mrtvih, nadzemnih i podzemnih, bića na okraju zemlje pred njim, i ona njemu nijesu ni od kakve važnosti. Kao, uostalom, ni trave, ni lišće, ni kamenčići ili čestice zemlje – koja pršti i uranja u lice, u bradu, u pogled i u dugu kosu koja se talasa niz leđa. Sve to za njega negdje je drugo, ali zamišljeni i naoko odsutni Ješo Kasović i dalje udara kvrgavim štapom po toj ispucaloj zemlji koja se svaki put zatrese, otpusti oblake prašine.

Za to vrijeme, sa horizonta se potmulo prikrala sumrak, koji junačni Kasović dočekuje sa dozom pritajene tuge od koje se kida svaka vrsta stvari. Ali već u sledećem trenutku ga spopadne neodređeno ushićenje. Pa opet tuga. I sve tako.

MOGUĆNOSTI ŽIVOTA

Pripeklo sunce kao za inat, pa navalile muve, pčele, ose, i stršljenovi. Privlače ih sokovi, ali i žešća pića, pa su uznemireni gosti kafane nadomak Morače. Još se niko ne žali na ujede. Konobari, uz ostalo, nose i po mlatac za insekte, ali rijetko kog uspijevaju da prituku, praveći od njega fresku na stolu. Obično ih samo pretjeraju u rejon kolege, da bi ih ovaj otuda vratio na sličan način.

U sve punijoj kafani i na njenoj terasi, teško da se više i insekti mogu komotno kretati. Svaka stolica i svako mjesto za stajanje, zauzeti su, jer odatle je moguće gledati skokove sa Vezirovog mosta u Moraču, a tu je i televizor na kome se može pratiti direktan prenos toga što se ionako vidi. Neko takmičenje gleda direktno, a neko direktan prenos, najčešće kombinovano, koristeći reporterske informacije o tome odakle je koji takmičar, o sudijskim odlukama, plasmanu i tome slično. Ređaju se skakači i rekordi, uzbuđenje raste. Publika je sve nervoznija, padaju teške riječi, ali i opklade.

– Šta bi bilo da Morača iznenada presuši? – pita jedan značajno, iz čista mira, baš u trenutku kad domaći skakač poletje s te za običan svijet smrtonosne visine, i kad zastade dah prisutnoj većini i prestade svaka priča.

– Ništa ne bi bilo, on samo uzleti nazad na most. – veli drugi, nimalo iznenađen pitanjem, kao da je već razmišljao o tome.

I njih dvojica, i treći, i četvrti za istim stolom, značajno klimaju glavama, podižu svoje flaše piva, očito zadovoljni mogućnostima života.

NEDJELJNO JUTRO

Sjedio je dugo u bašti zapuštenog restorana u kojemu gost nije svetinja, uz muziku kojoj nema zamjerke, uz kafu koju je poručio a nije dobio, uz mirise čevapa koje se drugi poručivali, uz ugodne razgovore za susjednim stolovima – koje nije mogao izbjeći i da je htio, uz mješavinu svojih i tuđih duvanskih dimova, uz sasvim prijatan i okrepljujući povjetarac koji je donosio ljekovite mirise i svježinu sa okolnih brda, uživajući u svemu više nego ostali, jer mu se činilo da je tu uvijek svakom ljepotom poslužen, a da pitate zašto je to tako – ne bi vam znao odgovoriti, jer on ni ovaj put tu nije došao zbog onoga što konobar na tacni može donijeti.

MAJSTOR ZANATA

Bio je poštar koji je znao kad pismo nekom još nije ni napisano.

ZABRINUTIMA

Ne sjekirajte se, dobro ću proći u putu. I računajte da sam se već javio sa srećnoga puta.

Evo vam jedno pismo sa početne stanice. Evo drugo sa sredine puta. Treće je sa puta, negdje pri kraju. A ovo je kad sam već stigao tamo.

Dakle, nije bilo razloga za vašu zabrinutost.

A sad mi recite – kako ste bili vi za sve ovo vrijeme dok sam ja bio na putu?

PRIZOR SA JUŽNOG PROZORA

Otac moj, ja i sin moj sjedimo na pragu naše stare kuće. Nikoga ne primjećujemo i niko da opazi nas. Mjesečina je toliko jaka da smo skoro prozimi. Teško bi nas mogao i primijetiti ko se dobro ne zagleda i ko nas tu ne očekuje.

Noć protiče kao i obično. Po neko svijetlo utrne. Jedno se pali i gasi, nekih pet ili šest puta. Iz te kuće bolest ne iseljava decenijama već. Preko planine svjetlica zablješti, striže, pa planinski vrhovi krenu prema nebu i sudaraju se sa njegovim talasastim prizorima. Mačor, svitac, puhać, slijepi miš, i razne druge noćne spodobе, prolaze svaka svojim putem. Niti da se prepadnu niti sa putanje da skrenu. Kao da za njih i ne postoje svjetovi osim njihovih.

Ni za mene ovo ne bi bilo zanimljivo da otac odavno nije mrtav. Ni sam se ne osjećam najbolje i već pomalo nijesam odavde. Sin nije rođen i neće ni biti.

Ni kuće one nema. Tu je neka druga. Možda i tuđa. Zato našu sliku sa njom smještam u kolekciju nezaborava umišljene vječnosti.

SPOMENIK SPOMENIKU

Kamenolom. Ogroman. Bivši. Ostale samo konture raspolućenog i do pola nestalog brda. U nebo, kao avet, zuri jedno usamljeno drvo na vrhu, na polutini vrha, tonući i ono u mutne oblake. Dolje ruina. Otpad. Ostaci građevinskih mašina.

Ispred, u parkiću pored puta, skroman ali zanimljivi kontura, kao kakav stražar stoji omanji spomenik.

Samo još kad bi na njemu pisalo:,, U slavu jednog lijepog brda koje se survalo u prah!“

OTUTAŠNICA

Puteljkom ponad Manastira ide jedna gospođa silna, („Šta je, šta je – šta ako je manastir; zar je grijeh što gledam, što vidim?“). Gospođa nestandardnog izgleda i dimenzija. Punija. Debela, rekli bi – da ta riječ nema i neke ružne prizvuke, a ta gospođa je bila lijepo debela. Otutašnica – rekli bi naši stari i oni koji stare imaju u lijepom sjećanju. Da, baš tako: otutašna, mogla bi da se otuta, tj. otkotrlja. Sad sam sasvim siguran da je ta neobična riječ nastala u trenutku kad je kraj nekog od tih darovitih i nadahnutih jezičkih izumitelja i inovatora, prolazila neka gospođa ovako zavodljivih oblina. Tada je taj poželio da se ona otuta, zakotrlja, poleti – a on da joj spasilac bude – pa da mu otutašnica pravo u naručje doleti, upadne, uleti. A istorija se ponavlja, znamo. Dani isto. Ljudi. Pojave. Otutašno je i vrijeme.

REALIJE

U dva i trideset pet sam prolazio pored tvog malog mjesta na putu za veliki bijeli grad.

Skoro sva svijetla bila su pogašena. Po gradu prilegao mir. Tišina se dražesno nametala kao uspavanka za nevoljne putnike u rasklimatanom autobusu, izazivajući blagu i neodređenu zavist. Učinilo mi se da prisutni zapažaju da ja i tu imam nekoga, ali ne znaju da sam već svratio.

A ti, spavala si duboko uronjena u noć, u tišinu, u intimu. Da, sanjala si. Divno si sanjala. Odisala si ljepotom i blaženstvom. Kosa ti bila rasuta po jastuku, a ruke ispružene u susretanje.

I ulazim ja u tvoj san, onako svojevolumino i nenajavljen. Kad tamo – Ja! Jao!

LJUBOTOKO SPLAVARENJE

Sedmoro nas na splavu. Fali osma. Deveta, deseta, jedanaesta, dvanaesta, sto i dvanaesta...

Pod nama voda i kamen, pod nama vali, u nama vali, vali nad nama. Nad nama nebo, nad nama ptice, borovi, litice, litice. Gore je orao, gore je let i ponos i sunce. Gore je negdje i Moja Vila. Samo da me ne spazi, samo da me ne spazi, strmeknuće odozgo, poletjeće, poletjeće. Poletjeće, a kad mene su joj krila.

ČUDOVIŠTE VAN GROBLJA

ČUDOVIŠTE NA GROBLJU

U gomili naroda na groblju ugledah čudovište. Čovjekolikog stvora ili čudovišnog čovjeka brade do pojasa i kose bijele kao sniježni jarac. U vrijeme novogodišnjih praznik svi bi povjerovali da je u pitanju kakav Djeda Mraz. Premještalo se to između starih spomenika obloženih mahovinom i patinom. Neometano je skakutalo sa jednog na drugi grob, dok je pažnja naroda bila usmjerena na ceremoniju pokopa pokojnika koga ispraćamo. Najednom pomislih kako je taj tu zbog mene i da njegovo prisustvo samo sa mnom ima nekakve veze, te da taj posjeduje neku veću i opasnu moć.

Sledi mi se krv u žilama. Posumnjaj kako se to digla, kako se povampirila, neka čukunbaba, iliti kurajber đedova baba nekog od ovdje prisutnih ili ovdje pokopanih srodnika. Pa onako zapuštena, vanvremena i pravremena, pod zemljom omemlila i u ljudski korov i strašilo preobraćena, izašla da svijet raspameti ili pokojnika da sretne, da Uh, svašta sam pomislio, ili su mi misli nekom čudovišnom silom kroz glavu gonjene da i mene legnu, da i mene s nogu obore. Ne znam više kako se ičega uopšte i sjećam, sve je to i suviše straobalno izgledalo.

I dok se okretah da nađem kakav glogovak, ili bilo šta, da ga prevegarim, da ga u zemlju utjeram, ono mrsnu u tminu zasljepljujućeg popodnevnog sunca. A sunce je već grabilo za naspramnu planinu, odsjajima u vrelom vazduhu proizvodeći titraje pune neke sablasne drhtavice nad tim poledini nepravilno raspoređenim spomenicima. I običan po-

gled je bio pun nečega što se ježi na život. Ali čudovište više nije bilo u narodu. Ni bilo gdje. Izgubi se namah, kako se i pojavi. Nije moglo otići , pobjeći, ne. Moćna je ograda okolo a oko nje su prostrane goleti. Ne nije moglo pobjeći, pa taman da je krila imalo. A nije priviđenje bilo, ne. Nije, to sad znam.

Odlazio sam s groblja, vjerujući kako pouzdano znam da je bio i ko je bio. Siguran da to nije bio vampirni plod vampirske istine, niti pak običan rezultat fatamorgane. Dobro znan je to lik, kroz potomke, pa i kroz pretke. Njihova vanvremena projekcija, karika iskočila iz evolucijskog lanca, iskrsla na ovaj svijet samo kao dokaz i opomena. Sada se pokazala i dokazala. Uvjerljivo, iako ne na pravi način i u primjerenom trenutku. Tako sam to u taj mah mislio.

Razišli smo se svako svojim putem. Išao sam višestruko ožalošćen. Osim za pokojnikom, čiju smo smrt svi zajedno oplakivali, kao da sam ja bio jedini koji je vidio sve, pa sada čak žalio i za Čudovištem. Za njim ili zbog njega. Nosio sam dalje njegov lik kao prtljag prepunjen i životom i smrću.

Domaćini, kod kojih sam uskoro svratio, ni sam ne znam zašto, bez ikakvog povoda odmah mi pokaže sliku čudovišta sa groblja. Utrkivali su se u veličanju njegovog lika i postojanosti. Dolazio nam je, vele, rođak sa daleka, vidi kakav je. Prvi put nam došao, rekoše, skoro me žaleći, uvjereni kako je veliki propust ne biti s njim makar poznanik, kad već nijesi rođak. Povjerovah kako sam u svojoj grobljanskoj procjeni pogriješio i da je u pitanju neka živa legenda ljudska.

– A ko vam je on, kako vam je rođak, odakle je? – upitah ih pun radoznalosti, nespretno u sebi ponavljajući nešto kao: „Vidjeh ali ne vjerovah, možda je tako, ali ...“

– To je naš dobri rođak iz daleka svijeta. Sin rođaka koji je emigrirao još davno u Ameriku, ali tamo ne živi, ne živi više tamo. – kaza stari domaćin, vidno potresen ali i ponosan.

– Dobri? Reče li to dobri? To mu još niko nije rekao. – sasvim iznenada prosikta na to njegov unuk, izazvan nečim skrivenim, obrušavajući se nepristojnošću na ove dje-dove tako obične riječi.

– Dobar je bog koji ga drži! – kaza drugi unuk, i kao da je jedva dočekao da iskaže svoju jed glasom od koga za-zmirkaše starčeve oči!

Uključi se u sve i sin starčev, i snaha, pa onda kćer; i sad odjednom svi imahu nešto ružno ali neodređeno, za ro-đaka da kažu. Okupljahu se kao na kakvu skupštinu i ulaža-hu u raspravu, sve jedno mimo drugo, svi složni samo u ne-trpeljivosti za Čudovište, iako na čudan način i ponosni na njega.

– Samo je puno korotan. – kazah, ne znam zašto. Tek da još nešto kažem.

– Korotan je rođen.

– Korotan će umrijeti.

– Korotno je mjesto kojim taj prođe.

– Za kim je on korotan? – opet upitah neoprezno, tek da nešto kažem i ja.

– Za samim sobom! – reče skoro vičući na mene, i kao da je samo to pitanje čekao, mlađi unuk djedov, ustaju-ći na noge i sa stisnutom pesnicom podignutom uvis, da je starac na to kriknuo i zamahnuo štapom.

Svi umuknuše. Zavlada tišina rječitija od najveće ga-lame. Samo autoritet domaćina je mogao nadgornjati sve te nagomilane i sputavane mržnje prema Čudovištu. Čudesno nemoćna ali nemirna zloba im je igrala pred očima.

Djed je s vremena na vrijeme lupkao vrhom tojage u iskrzanu podnicu pred sobom. Pogled prebjesio preko prozora i leluja s njim u hladunjavim beskrajima koji se otimaju vrhovima brda u predvečerje.

ČOVJEČULJAK

Dugo je išao ispred mene, prtinom. Zapravo – pored prtine. Ivicom koja prtinu odvaja od površice. Ja sam se strogo držao utabanog puta. Ja sam bio u prtini a on na njevoj ivici. I on je imao svoj put. A bila je jaka mjesečina. Noćna vedrina koja bi mogla da bude ljepša no i jedan dan. Ali ivicom prtine je išao on. Neko!

Nije mu se čuo bat koraka po površici, po jako škripućem snijegu, i zato sam dugo vjerovao da je sjenka. Sjenka, umanjena, obrnuto srazmjerna liku na jakoj mjesečini, odnosu mjeseca i njegove uzvišene pozicije i moje malenkosti zemne, zemaljske. Ali to je već bilo uporno kao nesana mjesečina. Kao prikojasa.

Pratilo je moj ritam koraka, moju povijenost uz put, sve bitne crte moje osobene figure i moj strah prillegao na put. Koristilo je i moju nesprennost da se osvrnem, da zastanem ili da zamahnem. I da sam imao oružje, ne bih ga se sjetio, sve iako bih i bio u stanju da ga upotrijebim. A kuća kao da je postajala sve dalja, kao da je bježala od mene. Čak mi se otimala iz vida. Da sam bio prisebniji, pomislio bih kako sam na pogrešnom putu. Ako je to bio ikakav put.

Ja iskročim lijevom nogom – i ono isto. Ja desnom – i ono takođe. Ja ubrzam – i ono na isti način. Sjenka je to moja – uvjeravam sebe, baš u trenutku kad mi je ta sjenkovita spodoba najviše ličila na jednog dobro znanog nerasta iz našeg okruženja. Pomislio sam kako se to naš zajednički korijen reflektuje u lik znamenitog čovječuljka – samo kao dokaz da su svi ljudi braća, bar po malo. Došao je otuda iz

užasno daleke prošlosti u ovu noć punog mjeseca, da se pokaže baš tu, u uslovima nepodnošljivo reskog mraza i obamrlosti prirode a neobične živosti noći koja ubrzava. Ni sad ne znam otkud mi tako smjele misli u tom trenutku dolažahu. Ako su to uopšte i bile misli, ako sve nije bio diktat nečeg što ima šta na neki drugi način da pokaže, da prenese poruku, uputi signal, ili pak samo da kaže: pa i ja sam tu!

Ali kad je na Raskrsnici On (ili Ona; ili Ono), skrenuo ulijevo, jednako pored prtine idući, takođe lijeve ivice se držeći, vidio sam da je vrag odnio šalu. Potrčao sam, prosto poletio, samo da sam što dalje odatle. Otrčao sam, odskakutao, odlepršao, ni sam ne znajući ni kud ni kako. Uplašio sam se čak i sopstvene kuće. Odricao se i samog postojanja.

Ostatak noći i jutro cijelo trajala je nada da je sve bilo samo igra sjenki, igra mjeseca sa mojom maštovitom prirodom i mojim noćnim strahovima. Igra djetinjstva koje je uvijek za petama onome ko iz djetinjstva bježi. Ko sa njegovih krila nije ni sišao. Ko djetinjstvo nije odživio na bezbjedan način.

U snijegu, u površici, protivno nadama, u sred podne zatekoh jasno ucrtane i zaleđene otiske njegovih stopala. Stopalića. Kao katapultiran, opet sam pojurio svom snagom naprijed. Jurio sam kao da me vjetar nosi. Da me ko srio, bi se od mene prepanuo. Stigao sam tamo gdje ni slutio nisam da ću kad doći. I tek kad mi je ponestalo daha i snage, shvatio sam da sam bježao u suprotnom pravcu od onog sinoć. Od kuće. Ako je to sad bilo važno. Bio je dan, valjalo je istim putem nazad, kući, ali ni to sad nije bilo lako. Istim tragom! A put postao dugačak i cilj dalek. Dalek i nedostupan. A nije sve ni prvi put. Ni poslednji, znam.

Kome god da pričao sam, a pričao sam mnogima, svakome, svi su kazali kako sve o tome znaju. Kao da su sa

mnom tamo bili tu noć. Taj je isto tako i pored njih išao. I još uvijek ide. Samo što oni o tome nerado govore, ne valja se. Kažu da se vraća ako se o njemu priča. Ili pomisli samo, ako se...

Teško onome ko bez priče ne može.

BOLESNIK

Otac Miloša Bosanca se naglo razbolio i počeo kukati. Do neba su njegovi vapaji dopirali, pa je dojadio i porodici i bogu i ljudima. Niti je mogao niti je znao kazati šta mu je, niti su ljekari kakvu bolestinu kod njega otkrili. Kazali su i to da od kuknjave oni lijeka nemaju, da je to tako kako jeste, a do kad će čiča kukati – oni ne znaju niti ikakve prognoze žele davati.

– Dobro je! – kaza iznenada Miloš. – Bolje da kuka bez razloga nego da se bez razloga smije.

Zamislili su se nekako sjetno, oni koji najprije ne mogahu obuzdati smijeh.

KO JE OŽALOŠĆEN

Idite, pustite noćas zvijer iz gvožđa, reče preživjeli brat a potvrdi udovica, rastuži se na to sestra najmilija, složiše se pokojnikova odrasla djeca, i svi devetoro složno klimnuše glavama, jedni drugima takav gest odobravajući. Svi se naježiše, svi u nebo pogledaše i svi zadrhtaše u mraznoj martovskoj noći, i svi se u krug zavrtješe. Sve četiri strane svijeta oko njih zakolaše. Kao da očekivahu da nešto strašno važno iz vedrine dođe, da onaj pisak je samo pret-hodnica.

Nemojte, djeco, baš noćas dušu griješiti, nemojte noćas ubiti životinju, ne!

Gdje baš noćas, zašto baš u ovaj čas, reče tužna majka odrasle djece i svi se namah s njom složiše. Svijeh iznova prodrma pisak, ili vrisak, ili krik životinje (?), divljači neke, glas kakav ranije nikada nijesu čuli, oni koji su oduvijek jasno razlikovali tužne i vesele glasove svakoga živoga stvora na zemlji, bar onog u njihovome kraju koga ima.

Ja ne znam šta je ovo – reče na to začuđeni djever. Ni ja ovako nešto u ovo moje godina nijesam čula, dodade starija a potvrdi mlađa zaova. Svi neodređenim strahom zadrhtaše i svi svima u oči mjesečave zagledahu.

Vratiše se zajedno, brže nego što su i otišli, sva trojica muškaraca, dođoše sa onih mjesta sa kojih su dosta mesa i brdo koža donijeli, i gdje su mnogo lovačkih sujeta zadovoljili. Svi isto ramenima slijegahu. Svi nemoćno kroz mjesečinu plavetnu progledavahu. Sva su gvožđa zapeta i na

svome mjestu, pa onaj pisak, onaj bol, nije od gvožđa ni dolazio – složiše se svi u jedan mah.

Uto se kroz noć prolomi i novi glas. Isti onaj, isto onakav. Pa još jedan. I još jednom. Kao da priziva. kao da izaziva! Pa kako li je, pa otkud li je – svi iznova u glas zapitaše, i svi se na različite strane okrenuše. Svi su čuli sve isto, i po boji glasa i po glasu samom, samo što su vjerovali da sa devet različitih strana to je dolazilo. Bar tako je to noći izgledalo. A svi su bili spremni da se zakunu da tako i jeste.

Noćas evo i zvijeri plaču sa nama, dosjeti se preživjeli brat, potvrdi ožalošćena supruga i još jednom zacvilješe sestre neutješne. Zajecaše glasi odrasle siročadi, tako da sve znane i nove strahove pred smrću, pred zvijezdama i pred Bogom raspiriše.

Neko se sjeti a svi u isti mah povikaše: Pa to i životinje, svi živi stvorovi, oplakuju odlazak dobrog čovjeka! Čovjeka koji leži tu, u kući, i čija smrt bješe nakratko zaboravljena. Svi se sopstvenom dijelu žalosti okrenuše a prigušije onaj svoj dio zvijeri koja se buni.

MOJE SAUČEŠĆE

Bio mi je dobro poznat likom, odmah, ali ni danas ne znam ko je bio.

– Šta ti je? – morao sam pitati čovjeka koji plače i koji je raširio ruke čim me je ugledao. Zajecao je dok mi je prilazio, slučajno – pomislih.

– Ne pitaj me – umro mi je Milija, – reče s nekim čudnim olakšanjem.

– Moje saučešće.

– Hvala.

– Šta ćeš, mora se izdržati. – kažem, dok pokušavam da se sjetim otkud mi je taj lik tako poznat i otkud on zna čak i moje ime i familiju za koju ljubazno pita.

– Mora se izdržati, mora, znam ja to, ali znaš li ti kako smo se nas dvojica slagali, znaš li?

– Znam, znam. – kazah, iako ne znam ni ko je on, a kamo li Milija, a o slozi ama baš ništa.

Ne znam ni danas, ni njega, ni Miliju, ni slogu, ali da mi je bar znati zašto ja još uvijek saučestvujem u tom bolu.

SUĐENO

Bolovala dugo Miruna Milunova iz Mravljeg sela. Kući je čekali iz bolnice da se vrati živa i zdrava. Otud preko Tare, iz njenoga roda, strepljali od najgorih vijesti i često preko neprohodne rijeke pogledivali. I na sam Đurđevdan, odozgo sa Velike krivine od zaustavljenog kamiona niz selo krenu malena povorka sa mrtvačkim sandukom u rukama. U Miruninom rodu zakukaše i čekahu da nemio glas i zvanično stigne, pa da se zapute kući nesrećne odive. Ali kad sanduk njen dom razminu, shvatiše da za Mirunu još uvijek ima nade. I ta nada nadživlje mnoge crne slutnje. I mnoge sanduke isprati.

AMALOVA PRIČA

Dva puta su ljudi nešto za Amala učinili:

Prvi put – kad su mu lopatu veliku napravili, koja je, po predanju, tri fabričke mogla zamijeniti.

Drugi put – kad je umro, Amala su sahranili sa pažnjom koja se i svim ostalim ljudima u tim prilikama ukazuje.

I tada su po prvi put nešto fino o njemu kazivali... E, pa da, to je već treći put!

Za četvrti slučaj se zaista ne bih mogao sjetiti. A mora da ga ima. I ne samo četvrti. Ali, nađite mi nekoga kome su se tri puta želje ispunile.

REZERVISTA, REZERVISTA

Televizijska ekipa juriša ispred jurišnika u domovinskom ratu. Piše se istorija, pa ništa ne prepuštaju slučaju. Iza jednog grma šćućurio se raspojasan rezervista sa oružjem "na gotovs". Očito dobro obaviješteni reporter koji ne želi ni od čega da se skriva, junački ga pita:

– Ostavili ste kući šestoro male djece, ženu, stare roditelje, posao, i sve – jeste li išli na odsustvo, ili ćete uskoro?

– Nijesam ni tražio. – odmahnu rezervista rukom, i preko puške značajno zagleda daljine u koje će jednom stići i on, ili iz kojih će do njega stići dušmani. Sve jedno.

PRIČA ZA PRIČU

Nestrpljivo trgoh vrata lifta, koji je, poslije dužeg zadržavanja negdje, stigao na treći sprat. U njemu zatekoh bradato čudovište krvavih očiju, koje se trže kao iz kakvog teškog sna, neodlučno i zbunjeno, jer nije sigurno da li dolazi ili odlazi.

POSMRTNE POČASTI

Desila se velika nesreća. Niko nije preživio. Niko osim Velikog Bosa i njegovih čuvara. Na zgarištu je lično On primio rodbinu postradalih. Kraj najveće gomile stale su u red žene u crnom. Veliki Bos im je baš tu uručio odgovarajuća priznanja u vidu kaligrafski ispisanih zahvalnica. Potom su im podijelili sjajkaste kese crne boje. U njih je Bosov povjerenik, svakoj ponaosob, sa velike hrpe zahvatio po lopatu pepela, uz riječi: ovo je tvoj; ovo je tvoj; a ovo je tvoj... Zacrčale su suze u još toplom pepelu.

NOĆ U SELU

Znam. Umrla je. Još davno. I svaka čast i njoj i svima mrtvima. Ali ako je noćas negdje sretnem – mlatnuću je nečim!

VIKEND EFENDIJA SAMAC

Sjedio je dugo i dugo, danima i danima, godinama, na klupi ispred svoje čarobne kućice sa pogledom u visoke planine, u gustu šumu iz koje je dolazio huk rijeke, svježina i opojnost, magla i izmaglica, cvrkut ptica, prodorni jav sove, dreka srndaća i ljubavni zov košute, lavež lisica i zavijanje vukova, silueta medvjeda i slutnja nečeg moćnog a nepoznatog, opomena davnog i spoznaja mogućeg, neizvjesnost sadašnjeg i izvjesnost ponavljanja već viđenog, od čega ga je najednom počela hvatati neobjašnjiva jeza, pa drhtavica, pa onda grozomora, pa pomama iz koje je sasvim iznenada poskočio na noge i osjetio se moćnim kao da ima krila, pa krenuo u odlučujući boj sa čoporom vukova, sa medvjedom snagom, sa hirovitošću planine, pa se uhvatio u koštac sa šumom i sa svakim njenim dijelom ponaosob, pa išao dalje i još dalje, tako silovito, tako žestoko i prodorno do kraja, do srži, tako da ga više nikada niko ne nađe i ne vrati tamo odakle je krenuo ili gdje mu je mjesto, makar grabom.

KRAJ POČETKA

Munjevito se odigralo sve, kao i svaka druga velika kataklizma. Sve je bilo gotovo u trenu, tek toliko da čovjek zaučini „Ha“!

Brana, bivša djevojka Dragićeva, i Dragić, nesuđeni muž Branin, nekada najromantičniji par u čaršiji, do maločas srećno udata i srećno oženjeni, su se sreli – ili obreli, na pustom brijegu, brdu, maloj planini zaobljenog vrha, uzvisini goloj, golcijatoj. Onako nagi, kao od majke rođeni, maločas iz toplih kreveta, skoro da nijesu ni iznenadili jedno drugo. Čak šta više, kao da su ovo i očekivali, priželjkivali, ili da su ovdje došli po dogovoru.

Brana i Dragić su bili posljednji stanovnici grada čiji su se ostaci jedva nazirali dolje u dolini, u varošici u kojoj, po svoj prilici, više nije bilo života. Niti će ga biti. Nad kotlinom, pretvorenom u udolinu nalik na kakvu veliku i zagađenu baruštinu, kolutali su se pramičci nečega što nije bilo ni magla ni dim.

Bi šta bi! Vidje li ti ovo? Vidje li ti ono? – pitali su jedno drugo pogledima, i nijesu očekivali odgovore.

– I šta sad? – uspje da se oglasi Ona.

– Sad smo Adam i Eva! – dočeka spremno On.

– Pa hajdemo onda tražiti raj.

– Hajdemo.

I bi ljubav. I bi novi svijet.

Makar kao mogućnost.

NEUHVATLJIVA NOĆ

- Ah!
- Šta – ah?
- Duge li noći.
- Ima i dužih.
- Nema. Više nema! Poslije takvog sna – sve noći su dobile skraćenje.
- Kako misliš?
- Noći se moraju provoditi u budnom stanju.
- I?
- I onda one i nijesu noći, na neki način.
- U pravu si.
- Možda i nijesam.
- Pa zašto?
- Zato što se na taj način rasipaju dani.
- Nećemo noćas o danima.
- Nećemo. A možda i hoćemo.

RAZLIKE

Svakome je dojadilo, ali još uvijek ih ima da vjeruju kako taj ne misli ozbiljno i da pravi glupe šale dok govori: ubiti, odrijeti, objesiti, omacariti, okrvaviti, pustiti krv, sasjeći... Posebno mu je draga riječ „zaklati.“ Sve su prilike da bi taj zaklao svakoga od koga je jači ili koga bi mu držali, svakoga onoga koji je ljepši od njega.

I zaista, niko ko bolje od njega izgleda živ ne bi ostao. A onda bi se sa ona dva – tri preostala nesrećnika izjavljao više nego sa poštenjačinama, nacionalnim manjinama, drugomišljenicima, komšijama, kolegama, zapravo – sa svakim onim koji ne uspije da ga zaobiđe.

UPALA ČEKAONICE

U prepunu čekaonicu, ispred ordinacije ljekara kod koga pregledi traju zaista dugo, („Kao da ih operiše“), usred iznenadne i neobične tišine, upade dugajlija u crnoj kabanici neobičnog kroja. Tromi i puni svake vrste nezadovoljstva, prate ga pogledi koji su se svega nagledali.

Prošeta on dva – tri puta iz ugla u ugao prostrane a zakrčene prostorije, koja je više ličila na čekaonicu treće klase železničke stanice negdje u dubokoj provinciji, nego li na sobu iz koje se ulazi kod poznatog ljekara. Dugajlija se iznenada sage ispred jedne klupe u ćošku, i ne izvinivši se, zavuče ruku između nogu neke debele gospođe, koja je više spavala nego kunjala. Lijevom rukom se osloni na njeno koljeno, i prije nego ona dođe sebi, desnom sa poda zgrabi jedan upaljač za cigarete neobičnog oblika i blještave crvene boje. Dok je još na koljenima bio, upali plamen koji bi mu mogao i brke osmuditi – da ih je imao. Puhnuo je, uspravio se, i uz blesavo srećan osmijeh otišao brže nego što je i došao. U tri koraka je došao do neobično visokog praga sklječite prostorije. Laktovima i grudima je lijevo i desno rastjerao leteća vrata i kao da se na bunker zalijeće, iskočio je na stazu ispred Doma zdravlja, preplašivši družinu simpatičnih kućića koji se tu udobno izležavaju na zubatom suncu.

- Njegov je.
- Nije njegov!
- Jeste!
- Nije!

– Jeste – nije – jeste – nije ... započe rasprava, ozbiljna i žučna. Odjednom proradiše i svi raspoloživi upaljači, šibice, pa čak i jedno prastaro kresivalo baci svoju iskra. Dim se zgusnu više nego riječi.

RATNICI U IZGLEDU

Dva nadmena i neustrašiva borca, oficira, podivljala od marša i od žeđi u bezvodnoj planini, iskočiše iz bukove šume i odlučno krenuše ka otvorenim vratima izdvojene pod brijegom kolibe. I sam položaj objekta je bio čudan, u zavjetrini i udolini, podalje od grupe od tri – četiri kuće i nekoliko pratećih objekata. Iz krovinjave zgurotine se pušio jak dim i rezak miris smole četinara koji izgaraju pucketavo i burno, uduvavajući velike količine dima između stasitih bukava, kakvih valjda više nigdje nema.

Jedan ratnik je prišao s lijeve, a drugi s desne strane vrata koja su više ličila na kakvu rupu na ulazu u pećinu prepunu mraka i tajanstva. Puške su im bile o ramenima, jer rat je bio tek u pripremama. Ni dobar dan nijesu uspjeli da nazovu, kad se iz svjetlucavog ostrvceta jave iza neobične peći, prolomi krik čovjekolikog bića, vrisak koji je za trenutak ratnike zakovao za mjesto, tako da su se jedva pridržavali rukama za dovratnik kolibe kao paralizovani da su. Biće ljudolike glave i zvjerinje sveukupnosti, najvjerojatnije ženskog roda, imalo je pojavnost nesličnu nijednoj poznatoj vrsti na zemlji. U svjetlećim proplamsajima koji su se otiiskivali iz rupa na progoreloj peći, zablještalala su dva štrčeca zuba ogromnih dimenzija, kao dva koca za ražanj. Iz razrogačenih očiju nakaze zasijala su dva plama koja su zablještnula dva nezvana gosta, kao udari gromova, i izbacila ih iz vrata kolibe kao kakve dronje.

Krik koji se ponavlja, je podizao ne samo kosu na glavama vojnika, već i kape, i krov kolibe, i šume, pa i brda

sama. Brda su se uzdizala ka nebu ili je nebo prilijegalo na njih, poklapajući i gušeći vojnike. Grabili su uz planinu, a ona kao da je narastala, i kao da se u zid kazamata preobrati, u zid plača, u neprohod. S puškama na gotovs, pogureni kao da puze, kao da se hrvaju sa planinom, posrtali su. Tek na jednom goletnom visu zastali su i progovorili prve riječi, zagledajući resko jedan drugome u oči.

– Ima Boga!

– Ima!

– Ima, ima!

– Ima, ima! Ima – Ima! – nadgornjavali su se ratnici, nesmotreno uperivši puške jedan u drugoga kao u vrhovne krivce za sva nesavršenstva svijeta.

MRTVAC IZNAD GROBA

Ljetnja pripeka. Seosko groblje sa gustim grobovima i rijetkim drvećem. Gužva oko otvorene rake. Miris tamjana, voska i glas govornika. Na rubu groblja mladi čovjek koristi hladovinu usamljenog cera, dok se ceremonijal završi. Prilazi mu sredovječan dugajlija, malo luckast – malo pijan, na prvi pogled. Oni strašiviji i skloni mistici bi mogli povjerovati da se jedan od grobova preselio među žive, prividno žive, reklo bi se. Uto stiže i posluga sa tacnama punim pića raznih vrsta i boja.

MLADIĆ SA TACNOM: Izvolite piće.

SREDOVJEČNIK: (uzima čašicu pića) – Ajde popij i ti jednu za pokoj duše prestavuše.

MLADI ČOVJEK: (oslonivši se na jedan spomenik) – Ne, hvala, ne smijem, uzimam lijekove.

SREDOVJEČNIK: Šta će tebi lijekovi? (posluga već odlazi).

MLADI ČOVJEK: Bolestan sam, valjda.

SREDOVJEČNIK: Sram te bilo, tako mlad a kažeš da si bolestan, a šta bi tek meni rekao?

MLADI ČOVJEK: Ništa ne bih rekao. Nijesam ni rekao, priznaćete.

SREDOVJEČNIK: Znaš li ti da sam ja pola života po bolnicama proveo?

MLADI ČOVJEK: Ne znam. Nijesam znao, eto sad znam.

SREDOVJEČNIK: I da znaš da stotinu bolesti na meni ima.

MLAĐI ČOVJEK: Znam, vjerujem.

SREDOVJEČNIK: I ja sve pobjeđujem.

MLAĐI ČOVJEK: Tako i treba.

SREDOVJEČNIK: A vjeruješ li da je pokojnik, laka mu zemalja, i juče zdraviji od mene bio, i da je više tijela, no što ga ja imam, pod zemlju odnio? Da legnem u onaj sanduk ondje – ne bi niko za mnom suze pustio, no bi rekli: on je davno umro. A ako ćemo pravu istinu – ja i jesam umro davno: odavno mi je mjesto među ovima dolje, ali ja ne dam da me ukopaju. Neka me još malo. Ipak mislim da je u grobu gore. I kad stvarno umrem niko mi vjerovati neće. Vjeruješ li?

MLAĐI ČOVJEK: Vjerujem, mada je malo čudno.

SREDOVJEČNIK: Nije čudno ni malo. A da znaš još i to da je pola mene po bolnicama ostalo. Koliko sam operacija do do sada imao – ni sam se više ne sjećam. Izvadili su mi oba bubrega, jetru takode, želudac, srce ...

MLAĐI ČOVJEK: E, i srce!?

SREDOVJEČNIK: Nema tu ni i, ni e – ni a – no odmah čim nešto popušti, oslabi – ja kažem doktorima: sijecite, vadite, odbacite, bacite ...

MLAĐI ČOVJEK: Pametno. To je zaista pravilan pristup problematici te vrste.

SREDOVJEČNIK: Nego što nego pametno. I vidiš da se pokazalo da – jeste. Sad bih uz najviše brdo istrčao a da se ne nakašljem. A pijem, vidiš. Ono stvarno samo po jednu, ali redovno i češće. I ništa mi nije. Ništa. Evo.

MLAĐI ČOVJEK: Pij čovječe, pij slobodno, više nema čemu da ti škodi!

TRENUTAK

- Ne možemo ništa.
- Možemo! Uzjaši metlu pa rastjeruj oblake!

SUMAGLICA

Čovjek sa svojom novom ženom života, u autu utjeranom među mlade jele, na rubu parka, na kraju grada. Mrak je i vide samo jedno drugo, osjećaju, bolje reći – zamisljaju. Kad odjednom iz nekog bljeska na vjetrobranu izranja lik njegovog pokojnog oca! – „A, tu ste!“ – povika starac, još stariji. „Produži“ – reče ona. Ocu, ili sinu, ne zna ni sama.

NAŠI DANI

... ne daju ni oni najbliži preko njihovog a puteljkom se kolima ne može pa brat brata bez ijedne noge na leđima nosi dalekoj kući nosi dok on ga psuje i pljuje i povremeno po glavi udara a rođaci masovno izašli ispred kuća da uživaju dok gledaju veliko zlo vjerujući kako je tuđe...

DALEKI ZEMLJACI

PROCES I NONSENS

Da je imao pameti, kao što nije, onaj koji je do smakuća pretovario Vranca, divnog konja Mašana Milašinova, udario bi se pesnicom u grudi i sopstveno čelo, i zalelekao iz sveg glasa: „Jao meni, do boga miloga, đe pogubih od sebe boljega!”

OSTARELA SIROTICA

Htjela sam još davno majci podići spomenik ali ne znam tačno gdje je sahranjena. Otac mi ukazuje na jedan zatravljen i jedva primjetan grob, stric na drugi, ujak na treći a komšija na sasvim četvrti.

Na nečiju pamet i sjećanje bih se mogla osloniti više a na nečiju manje, ali kako god bih postupila, uvijek bi ostala sumnja da sam drugome podigla majčin spomenik. Kod nas su davni grobovi nekako previše slični – jedva primjetno uzdignuće ili ulegnuće u korovu i u cvijeću. A trave, ko trave, uvijek iste, iz čije god krvi da rastu. Samoniklo cvijeće je fino i nekako ponosno tužno, odakle god da niče. Zato na zadušnice palim svijeću na svakom od grobova koji se mogu uočiti na našem groblju.

SVETAC I PASTVA

Grupa starijih šetača prolazi širokom stazom iznad Stadiona. U žučnoj su raspravi ko je veći Srbin od koga. Nadvikuju se, vuku za rukave, spremni i na druge argumente.

U susret ovoj dolazi druga grupa staraca šetača, do tada mirna, sa mislima ko zna gdje. Jedan iz prve grupe iz džepa vadi vjerski kalendar, pokazujući ga drugoj grupi, i skoro da urla: Ne mogu ovoga moga komšiju "Velikog Srbina" da uvjerim da su Ćirilo i Metodije sveci – crveno slovo u Kalendaru. Oni iz druge grupe nijesu zainteresovani za kalendar i svece. Ni da pogledaju ta crvena slova, a neće ni onaj komšija koga treba ubijediti. Taj nekako ležerno pokušava da kaže kako zna da su dvojica "crvenih" samo prosve-titelji, naučnici, a da ih je svecima neko zbog nečeg progla-sio, te da se tako ne postaje svetac.

Deset – petnaest koraka dalje zaustavlja se jedna iz-razito muškobanjasta žena, kojoj se na licu munjevito smje-njuju podsmjesi i grčevi. Pravi zaokret i vraća se korak – dva unazad i tu zastaje. Neodlučna je ali i dalje u pozi bok-sera koji se ustremio na protivnika koji je u nokdaunu. Još uvijek nije sigurna da li da se vrati i da im pokaže šta je isti-na.

DALEKI BRAT

Žuri đed Mijailo, kao i uvijek. Žuri on i kad ništa ne radi. Nema kad ni da primijeti dolazeću oluju. Ne čuje ni gromove dok se dobro ne približe, a kad grune gdje blizu – malo se trgne i kaže: „Uh, jadno li se iskrviše u Iraku!”

RATNIČKA JE TUGA PREGOLEMA

- Kakva ti je to rupa na košulji?
- Od metka.
- Kakvog metka?
- Puščanog. Njemačkog!
- ?
- Sa Sutjeske, iz Velikog rata. Na Sutjesci me pogodiše.
- I?
- I– preživio sam.
- To vidim.
- Na tijelu zaraste rana – a na košulji jok.

BLAGO NAMA

Devet vrlih i složnih
brata
pronašli ćup
nečijega skrivenog
zlata, pa onda,
s prijeda, s boka i sa leđa,
ćerali se i varakali
oko međa.
Pola
kad ih bilo mrtvo
i pola ranjeno, došla
policija
te odnijela
blago nebrojano.

JEDAN IZ ZAVIČAJA

Slučajno me sreće stari i prestareli poznanik ali ni slučajno ga nijesam mogao razminuti, nako da upotrebim silu. Matni udar mi zadade rutinskom izjavom saučesća, da bi odmah nastavio da me davi sobom. Moj put postade i njegov put. Jer njemu je sve jedno kud ide.

Deveta mu je decenija ali ne (s)poznaje starost i čudi se šta mu je te ne može ovo ili ono i zašto ga spopada koješta. Žali se na bolesti velike, na državu malu, na srednju žalost svuda oko sebe. A tim pričama nikad kraja. Ne zapada me ni toliko da kažem koliko žurim i da znam njegovu priču, te da ćemo se nekom drugom prilikom ispričati do mile volje.

Ranije je bio zanimljiviji. Inicirao bi priče o zavičaju. Pitao bi za sve. Ukupno, pa onda pojedinačno. Za ljude. Životinje. Drveće, pogotovo voće. Mada su ga posebno zanimali orasi oko Manastira i hrastovi žirovi u Tavanima. Pa onda i prirodne pojave. Posebno da li je u zadnje vrijeme presušio još neki izvor vode. Provjeravao bi sebe da li zna za sve novopočivše iz zavičaja. Mada su ga nekada zanimali i novorođeni zemljaci. Posebno se interesovao za svađe i tek pokrenute parnice pred sudovima. Jednom riječju bio je raznovrstan. Čak i zanimljiv na momente. A sada zna samo o sebi. Ako zna.

Iskoristih jednu raskrnicu, propustih zavičajca koji korak naprijed i onda naglo skrenuh ulijevo. I kad on zabezegnuto poglednu za mnom, uhvatih priliku da ga uljudno pozdravim. Ne bi mu druge nego da nastavi svojim putem.

Ali tu nije bio i kraj njegovoj priči. Nastavlja on istim tempom, po gestikulaciji vidim, i priča, priča. Sa mnom, sa sobom, ili sa nekim sasvim trećim, sve jedno. Povremeno se osvrće, tražeći mene ili nekoga drugog, sve jedno te jedno. A priča zna se.

RAKOVE ŽENE

Rako, naš dobri komšija iz Radničke ulice, imao je ružnu i zlu ženu kojoj smo ime kao psovku ili uvredu izgovarali. Rako se od nje, kao za inat, nije odvajao, a ona nas je svojom pojavom odbijala, i od njega i od sebe. Pitali smo se zašto je to tako i čime je Rako takvu kaznu zaslužio. Tek kad smo porasli, saznali smo da je Rakovu prvu ženu ubio grom i da je bila lijepa i humana isto kao on. Zašto je grom ubi, ili što bar ne ubi i onu drugu, titralo je u nama djetinjasto pitanje.

SUĐENICA

Svaki put je nađe na istome mjestu, kraj puta. Svaki put mu se sve više obraduje. Nije luda, iako tako mnogome izgleda.

Još izdaleka širi ruke i stane blagošati: „Đe si ti moj dobri Vile, dušo moja jedina?“ – zavapi, zacvili. I on joj spontano pane u zagrljaj. „Đe si ti moja nesuđena majko?“ – govori joj sa bliskog odstojanja. Pane tu još po koja dirljiva riječ i prospe se obilje suza. Sve kratko traje ali njoj zauvar. Nije ni na toliko pažnje naučila.

I ostane ona tu na tome istome mjestu, jednako začuđena, sve više skorela i sve manje obična. Još dugo pogleduje za njim, onim svojim okicama koje nekada tako podsjećaju na žablje. Lice joj se neprekidno grči i opušta, gradeći bore koje se zrakasto talasaju oko očiju, ističući ih, i kao da ih odgurkuju niz put kojim sada odlazi Vile. On žuri i ide svojim putem, ni da se osvme, i sve više nekako na nju liči. Život ga nosi istim onim putem kojim je išao i njegov otac. Onim istim putem kojim je prije pedesetak godina zauvijek otišao Vilov otac, Dagin nesuđeni muž i jedini muškarac za koga je u životu znala.

ŠTA TI JE SUDBINA

Jednog Rusa su na putu između dva mjesta napali vu-
ci – ali ga je spasio pas.

U isto vrijeme, na drugoj strani svijeta, jednog Ame-
rikanca je njegov pas dokrajčio – ne dozvolivši hitnoj po-
moći ni da mu priđe i ukaže neophodnu pomoć koja mu je
neophodna bila.

A našeg sirotog Vukojicu njegov pas je odao baš u
trenutku kad je pred potjerama pred samo skrovište stigao.

POGODBA

- Hoćeš li mi dati, pokloniti, ovaj štap? Volim štape ručne izrade, unikate.
- Šta će ti ? Nedorađen je, uostalom, nedovršen.
- Nema veze, sviđa mi se i takav kakav jeste.
- Daću ti taj štap, ali pod uslovom da ga sam lijepo doradiš, da ga dovršiš, dotjeraš...
- Ali – kako?
- Tako da – ko god da ga vidi – poželi da ga njime mlatneš!
- Pokušaću.
- Srećan ti bio.

TREĆA GENERACIJA

Dobar domaćin Bojo je bio, – „nije znao šta ima“ – ali je znao i od tuđeg da prituri. Sin mu je bio poznati lopov. „Kud će iver no pod panj.“ – govorilo se. I što je najčudnije, taj je potkradio najviše svoju kuću. „Ima odakle“ – rekli bi zlobnici.

– Ni unuk nije mogao biti drugačiji. Taj krade i svoju i tuđu kuću, ali ni u čiju ne pritura. Samo što je njemu najteže biti lopov: u njihovoj kući više se nema šta ni ukrasti a ostali ih već dobro znaju – pa se čuvaju.

LIVADA, LIVADA ...

Čiča, nemoćan, dolazi do svog vrijednog komšije da ponudi livadu za kosidbu: Pokosi i ono moje, pa meni plast a plast tebi – i ja zadovoljan i ti zadovoljan.

Kad se vrijeme kosidbe primaklo, čiča došao opet: Eno, kosi ko svoje, pa meni plast a tebi dva! Tebi treba više a meni je i trećina dosta.

Kad je kosidba u selu počela, čiča je ponovo došao i treću pogodbu ponudio: Eno, de, pokosi i onu moju livadu, pa meni plast a tebi tri. Tebi dosta – a meni dušmani da se ne smiju.

Kad je livada ostala nepokošena i trava se posušila i polegla, čiča ju je zapalio, pa legao u nju i sam da sagori. Ali slaba je to vatra bila ba bi stara kost zažagrila. Kad je opasnost prošla, išao je i svima objašnjavao: Znao sam ja da mi onoliko vatre ništa ne može, no sam samo provjeravao ima li igdje prijatelja na svijetu.

POZNANSTVO

- Izvinite, jeste li Vi doktor Jovanović
- Da, ja sam.
- A, tako, znači.
- Izvinite, a šta Vama treba?
- Ništa! Samo provjeravam.

RELATIVNO

Ne mogu više stići nikoga, pa ni sebe, pomisli Marko, pa zari glavu među sopstvene dlanove, laktove osloni na koljena i pusti dubok uzdah. Ali ustani jednom pa im stigni majku, kaza, pomisli, iako nije bio siguran da će se i to desiti ikada više.

PRAKTIČNA VISINA

Potomci su bili ponosni na Stevovu visinu, a ona mu je služila najviše kad krade, da lakše dohvati.

Sad Stevove potomke sumnjiče i za ono što neko drugi ukrade, a sve uz opasku: ima im po kome doći. I što je najgore, oni krivicu uvijek na pogrešnome mjestu traže. Uvjereni da predačku tajnu imaju samo za sebe.

POTOMCI

Od svih njih, kao i od svih njihovih odiva, ima jako puno mentalno zaostalih i invalidnih potomaka. Od brojne braće i sestara samo jedno od njih, klempavi Mušo, ima zdrav porod. Pa jedan od tih zdravih, Bole, više radoznao nego boleć, riješio sve da ih posjeti, redom.

Po prvi put dolazi kod tetke Jorgovanke u daleko selo kraj hučne rijeke. Tu doznaje da je tetka prije „nekoliko“ godina umrla. Rastužila Bole ta vijest, i dok oko visokog i kao igralište prostranog stola, sjedi sa njenim neudatim kćerima i neoženjenim sinom, pokušava još nešto o njima da dozna. Zagleda ih ljubopitivo i oni još većom nježnošću uzvraćaju dalekom i do danas nepoznatom bratu. Svi su u godinama i čudna izgleda.

Presabira se rođak, zna da ima još jedna tetkina kćer, ako i ona nije umrla. Nabraja po sjećanju i rijetkim kazivanjima: Milica, Danica, Stanojka, Stanica... Četiri! Da četiri ih je bilo, a tu su tri.

– A dobro... ovaj, Stanica, šta je, gdje je? – pita zbunjeni Bole.

– E, ona se udala u Novo Mjesto, još lane, zar nijesi čuo, brate? – prekorigeva ga Milica.

– E, ču! Kad se udala? – graknu razdragano Danica. Očito obradovana tom radosnom i tako rijetkom viješću. I tako protiče sav taj susret, rođački, sa zanimljivim vijestima.

ŠURKO KOGA JE POSLUŽILO VRIJEME

Iako je to već bilo vrijeme kad sat nije bio nikakvo čudo, niti nedostižan imetak, a moguće da ga je i on sam imao, Šurka vrijeme nije interesovalo, kao da ne postoji. Niti ono vrijeme koje se satom mjeri, niti vrijeme kao dokaz prolaznosti i motiv borbe da se što više stvari u životu posvršava dok nije kasno.

Za njega je bilo nebitno da li je zakasnio ili zaboravio da posije krompir ili što drugo, bez čega će, umjesto u običnoj oskudici, živjeti u bijedi, još najmanje godinu dana. A kad bi ga neko podsjetio na to samo bi odmahnuo rukom i govorio: dogodine ću, proljeća neće nestati – i tome slično – a sve u tom svom stilu, koji niko nije doživljavao normalno.

Šurko je stalno nekuda putovao. Za put od kuće do ceste i do autobuskog stajališta, obavezno bi koristio konja, iako je lako mogao i pješke dotle. Konja najčešće nije ni jahao. Eto, ako imadne šta da se potjera, a neće. Nije mu bilo bitno da li je tu došao koji sat prije nailaska autobusa, ili sat kasnije. Nije se opterećivao ni tim što autobus tuda prolazi samo jednom dnevno, i što do sledećeg nailaska nekada ima čak i dvadeset i tri sata puna. Konja bi dugim konopom privezao za kakvo stablo u blizini obližnjeg potoka. Jedino mu je bilo važno da Dorat može vode dohvatiti. Tako je bio siguran da će ga ovaj u životu sačekati, pa ostao on na putu dan, dva, pet ili više – a to s njim nikada izvjesno nije bilo.

Nije, jer Šurko nikada nije bio siguran gdje ide i dokle će stići.

Dok čeka autobus, Šurko bi na ostrvcetu zemljišta koje pravi oštra krivina puta, ložio jaku vatru. Pri tome je koristio sve što može da gori, pa čak i uspravno drveće, živo i zdravo. Kad bi mu ponestalo drva kraj puta, iz obližnjih šumaraka bi donosio suvarke, ne opterećujući se time da li će autobus u međuvremenu opet da prođe. „Boga ti, neka, naići će on opet sutra.“ Mogao je proći sav svijet dok se Šurko drvima bavi, ili dok udobno kraj moćne vatre spava, umotan u onu svoju „bugar kabanicu“. Bio je najbezbržižniji čovjek u čitavom kraju, tada i zauvijek. Samo da se nagorelo drvo ne stropošta na njega ili da mu vatra odjeću ne zahvati – govorilo se. Šteta velika – dodali bi drugi.

Šurko je bio značajna ličnost za sve putnike koji su se stanice na put polazili. Radovali su se putu, a nekada i namjerno na put kretali, jer su znali da će njega na putu naći. Sa njim u društvu vrijeme je galopiralo. Zato su tu neki svraćali samo da koju s njim prozbore. Znao je da iznenadi čudnim pitanjem kao niko drugi, a jedino takva pitanja su se i pamtila. Na njih najčešće nijesu znali odgovor, jer se na njegovu logiku nemoguće bilo nadovezati. Mnogi su pokušavali da mu duhovitošću pariraju, ali on je i tu bio majstor. Vazda je ostajao osjećaj neke prividne nedorečenosti ili višesmislenosti. Sa njim se niko nije mogao ni poigravati, bar je jezika imao dovoljno.

Pridošlicu bi obavezno prvo pitao: Čiji ti ono bi ? Pitao bi i onda kada je to odlično znao. Odgovor ga najčešće nije ni zanimao, i na njega nikada nije reagovao interesovanjem za onoga čiji si. Niti pak za onoga čiji je onaj koga si ti koji dolaziš, no bi momentalno rekao: A bogoti, jesi li to ti? To bi mu bila ispomoć dok se presabira i dok putuje niz tvoju porodičnu lozu, gdje bi se zaustavljao obično negdje

tamo oko četvrtog ili petog koljena unazad, kod đeda, prađeda, ili još dalje, kada bi uslijedilo čudno pitanje: A, reci mi, bogati, kako je Purko, Vaso, Aleksa, ili kako ti se već taj njemu znani predak zvao. A taj najčešće

odavno nije bio među živima, nekada i cijelo stoljeće, umro prije nego nego što se i Šurko rodio. Jednom se neko snašao pa mu odgovorio: Dobro je, poručio ti je da dođeš što prije kod njega. Poslije su svi na isti način pokušavali da budu mangupi, i istu šalu na svoj način ponavljali, ali to Šurka nije dodirivalo, no bi u istom stilu uzvraćao: Oću vala, čim me zapane – eto me, nijesam ga odavno vidio, poželjlesmo se, no ova neka trka čoeaka spopala, pa ne zna kud će prije. Nije ovo nekada ovako bilo. Ne ide ovo na dobro.

Kad je jednog jutra, ili u toku noći, Šurko otišao kod nekog Purka, Vasa, Alekse, ili ko znao kod koga od tih znanih i neznanih staraca iz šire okoline, odjeknulo je na daleko, jer nikoga nema da njega nije znao. Ugasio se vječiti putnik, baš tu kraj vječite svoje vatre, na toj krivini koja je po njemu i postala poznata. Utulila se njegova riječ naporedo sa vatrom, po kojoj su i znali da nešto nije u redu. Kad se neko usudio i smilovao da priđe i da se uvjeri u njegovu duboku hladnoću, u led njegove prostrane duše, bio je trenutak da se mnogi okrenu oko sebe. Da se prisjete svojih predaka i da opet zbijaju šale na račun Šurka, te da se pitaju da li je stigao do svih kojima je obećao. Niko da spozna kako i sam odlazi brže nego što je to i sam Šurko činio. Njemu je, po slobodnoj procjeni bila devedeseta, ako se nije bio i stotoj primakao, i on tamo nije ni požurio ni zakasnio. Njega ovaj svijet nije zanimao i nikakvo vrijeme ga nije doticalo. Zato ga je tako ravnodušno puštao da prođe, kao što prolaze oni koji po diktatu vremena za njim jure, uvijek na isto stigavši.

Za života Šurka su neki doživljavali kao višak i kao nekoga ko tu okuku ruži, bez obzira što je s njim tako zanimljivo bilo. To je valjda zato što su sebe smatrali boljim. Kad je otišao, mnogi su žalili za Šurkom, pa čak i oni koji ga lično nijesu znali, jer širila se legenda o čovjeku koji je drugojačiji bio. I zaista, ni krivina, ni cesta, ni putnici, ništa nije isto kao što je bilo u Šurkovo vrijeme. Kao što ni vrijeme nikada nije isto. Vrijeme koje malo ko zna koristiti onako šurkovski. Čak se ni one Šurkove vatre više pošteno ne ogrijasmo, kažu neki žalno. Opustilo je jedno mjesto, ogulnulo i obnevidjelo, i nikada više neće biti isto. Svi se slažu da su to ipak bila neka bolja vremena.

ĐED IZARAMENICA

Iza šporeta đed, star i prestar, odskora i pomalo senilan, a naopak i nadžak odavno, ili oduvijek. Po vazdan sjedi na tronošcu, puši bez prestanka i njegov dim se kovitla zajedno sa isparenjima nad šporetom, stvarajući još nestvarnijom sliku njegovog izobličienog i čudovišnog lika. Kašlje, hriplje, pa i reži – kako neko kaza za ta neprestana negodovanja njegova, koja izgovara nekim samo njemu znanim jezikom. Ni dok je normalno govorio niko ga nije slušao. Sad vjeruje da sve vidi bog i da je još samo on na njegovoj strani, te da će mu platiti svi koji ga ne slušaju i koji se o njegove zahtjeve oglašuju.

Puno čeljadi je u njegovoj porodici, mlađarije, ali poseban problem đedu su djeca, nestašna, “đeca – đavoli“, kako ih on naziva. On težak i sebi i njima, a njima samo on, pa su sukobi neprestani i skoro da i nema one atmosfere koju oko sebe stvara starac sa unučadima.

Djeca ga izazivaju, pipkaju, grepkaju, a znaju i sa stolice da ga svale, pa da ga pljunu i udare kad to roditelji ne vide. A i kad su u malo boljim odnosima, oni mu nešto podvale, pa umjesto bombone mu daju kakav mali oblutak, tako da se čiča o svome jadu zabavi, obrćući ga po ustima, sve dok mu ne dojadi i pita: Šta je ovo ovako, majka ga njegova, niti se topi niti sladne? Kad se djeca stanu smijati i on shvati da je opet u pitanju kakva dječija varka i igra, kamičkom ili čime bilo drugim za njima zapotišti, pa kud puklo da puklo. Žalbama njegovim odrasli odavno ne vjeruju, jer su se uvjerili da starac više istinu ne uvažava, ako mu je ona

ikada od značaja i bila, pa se čiča na razne načine dovija da se od djece odbrani, ili da im bar nekada doskoči,

U sumrak, posebno, kad se zbog štednje petroleja lampa ne pali, dok se prst pred okom vidi, kad tek iz dvorišta pristigla djeca postanu nesnosna, kada nehotice i namjerno na đeda nalete, on ih mučki mlatne tojagom ili šakom, ali to posle ni za živu glavu neće priznati. Za djecu koja još ne umiju da kažu šta im se dešava, on ima poseban metod. Kad mu neko tek prohodalo, radoznalo i još neiskusno djetence, priđe i zagrebe uz skut ili noge, on ga zgrabi svojom šaketinom za nos i za usta. Prekinuvši mu disanje, drži ga tako dok dijete ne počne da posustaje, dok klone. Tad ga odlučno i jako odgume od sebe, da se, jadno ono, otkotrlja što dalje odatle. Đed se tada povratu u svoj uobičajeni položaj u tronošcu i nastavlja da kunja i drijema, otpuhuje i kašljuca. Ili se prosto, sa obadvije ruke i bradom navaljenom na štap, okrene malo ukoso, na drugu stranu, dok ono dijete povratu dušu, uhvati toliko vazduha da može jaukati i plakati, zašto mu nekada treba toliko vremena da se starac zaista i uspava. Dijete tada pobjegne u stranu suprotnu od đedove, za svaki slučaj, pa sebi dadne oduška i stane urnebesati, kao na vatru da je stavljeno. Tada starac obično prvi reaguje: A vidite šta je tome detetu te tako pišti, jad vas u glavu našo, ko što je!

Posle bi jedno vrijeme bio slobodan, bar od toga djeteta, dok ono muke ne zaboravi i dok opet nespretno u đedov krug ne uleti, te se sve i ponovi u još grubljem i surovijem obliku.

Djeca rastu i odlaze, dalje i daleko. Dolaze neka druga, isto tako nestašna i neiskusna, ali čiča ne stara. Ili to samo ne zastarijeva nemila istina o njemu.

PUT OD PORAZA

Zagledali lijepu djevojku Tekmečića, Koritovići – ti čuveni kućići i koljenovići. A kako se to i mnogo puta ranije desilo – nazor je sa vašara odveli za svoga ženišu, nedoraslog i nedostojnog momka ni njihove ni Tekmečića kuće, a pogotovo ne odive, ljepotice za koju su već mnogi pokazali interesovanje.

Jurili za njima Tekmečići, možda ih i mogli stići, ali ne smjeli na oružje udariti – pogotovo njihovo čeljade među njima dok je. Na molbe i prijetnje ovi se nijesu obazirali, pa dosta mirno uz pjesmu i šenluk uspeli se uz brdo do kuće veselja i dobitka, do čuvene kamene kule Koritovića. Tekmečići i oni te su im se u nevolji našli – zastali pod brdom, pred imanjem i ogradom, pa onda zaposjeli naspramno još više i gustom šumom obraslo brdo. Odatle pokušavali da vide šta se u kući mladoženjinoj događa, i dogovorili da upravo sa toga mjesta poslednji ultimatum daju – da se djevojka vrati – ili će sve bestraga otići!

Na njihova zapomaganja, i tobožnje prijetnje, Koritovići i svadbari se nijesu ni obazirali, no kako je noć odmicala, sve glasniji bili, a sve manje džabane žalili. Kod Tekmečića padao moral i gubila vjera da se više išta može učiniti za spas odive, pa neki počeli položaje napuštati, a i od onih najupornijih jedna grupica se odvojila i otišla da policiju izvijesti i zatraži oslobađanje roba.

Policija i pravda daleko, a noć neumoljiva, pa se spasioci počeli uspavljivati pod onim borjem, svi skoro osim Đola, koga su ionako zvali Švraka, i koji se i ovaj put na je-

lu popeo i odozgo s vremena na vrijeme svojim kliktavim glasom zapomagao: Drž se Jejo, drž se munjo naša – sad će zora – sad će policija!

No, nešto, malo prije zore i prije policije, ugasi se svijetlo u kući mladoženjinoj, pa Đole siđe sa jele, a onda i ostali krenuše niz brijeg, pa kuću na drugom brdu počеше smatrati prijateljskom i sestrinskom.

Sjutradan su jedan drugog zapitkivali: Viđe li ti ono sinoć? Ja viđoh – no viđe li ti? I bi jasno da su svi vidjeli skoro isto, ali je ostalo nejasno zašto su i šutjeli. A vidjeli su jedno crno ždrebe koje je tu ispred njih protrčalo, sve na nos šišteći i „do pod mjesec odskakujući“ – kako neko kaža. Posle su pojedini tvrdili kako je i to maslo mladoženjine strine, koja je, kažu, svašta htjela i svašta mogla – pa svašta i činjela – i koju su odavno svi smatrali vješticom. Ona je i ovaj put upotrebila svoje pogane moći – i na prijatelje spremila čini, sa jasnom namjerom da ih zaplaši i rastjera. Drugi su opet tvrdili da je to bila ona lično, jer se ta u sve što želi može preobratiti, mada su neki sumnjali i u nešto sasvim treće. Uostalom, cilj je ostvaren – a da ono sa ždrebetom nije bilo slučajno – u to više niko i ne sumnja.

DA MU SE IKO ZA ZDRAVLJE MOLIO

Zarobe Švabe dvojicu braće, Janka i Marka, i brata im od strica, Gavra – trojicu nasljednika imanja i časti čuvene kuće Lipovića iz Donjih Taranovića. Odvedu ih u Doboj, u logor iz koga samo crni glasi stižu. Bogati bili Lipovići mimo druge, pa im i propast još većom izgledala. Kao da se kraj cijelog svijeta primakao, tako im se sve crno činilo. Da bar jednog hoće bog spasiti, sve češće su govorili njihovi ponosni i nesrećni starci.

Dabogda se Janko i Marko nama živi i zdravi vratili, a moga Gavra više moje oči ne vidjele, govorio je jednom njegov otac Timotije, a svi se na te njegove riječi zgražavali. Kako možeš, kako možeš tako za svoje dijete izgovoriti, pa kakav je da je, sami te bog ubio, govorili mu, iako su znali zašto on to tako kaže i da nije od istine daleko. I drugi su tako mislili, ili bar osjećali da je tako, i da bi tako nekako najbolje za kuću bilo, ali se niko nije usuđivao da kaže.

Janko i Marko su ljudi i ljudima će ostati do vijeka, a od moga Gavra nikada ništa do nesreće. Sa njim bi se utrla i loza i nestalo imanje, ne daj bože na njega kuća kad bi spala, pravdao je otac Timotije svoje stavove, i opet ga niko nije glasno podržavao. Opet su svi negodovali, gundali, u kamen očeve riječi zatucali, ali se ne smjeli više glasno protiviti.

Završio se rat i logor ukinuo, stiže po neko i otud, ali od Lipovića nema nijednoga. Taman kad neko reče: da bar

Gavro osta, on izbi, kao i obično putem i oko puta tumarajući i kući ne žureći. Niti mu ko zabлагоša niti se posebno obradova, no niz put iza njega pogledivahu i staše kukati. A on im je za braću od strica još izdaleka saopštio: E, ništa ne pitajte, oni su među prvima nestali, ni groba im se nikada neće znati! Nemojte kukati, prošla je godina, ne valja – tješio ih je on na svoj način.

TALIJANSKO ISKUSTVO

Na sami Petrovdan, Talijan – karabinjer sa dugom drvenom motkom u rukama, sa nabas napravljenom kukom na njenome vrhu, prikrađao se od Potoka. I da je ko na vrijeme vidio ne bi ga zaustavio, samo bi malo ranije kazao: „Neka ga đavo nosi“ .

Zakačio on košnicu trnku iz sirimaškog uljanika, kao da je znao koja je najpunija medom, i vukao je livadom u jeku koševine, ostavljajući bezobrazno širok trag povaljane trave za sobom.

Roj pametnih pčelica je panično kolutao oko sopstvene pune kuće, ne snalazeći se da na drugom kraju drvezine nađe i izujeda onoga koji već gazi pobjedonosni marš prema šumi.

„Ostavi to“ ! – vikao je za njim ispred svoje kućice na brijegu, nemoćan i obeznađeni đed Jele. – „Ostavi to! To ne valja“! – dovikivao je on, vjerujući da ga i ne razumije taj prokleti okupatorski vojnik kojemu nikada ničega nije dosta.

„Ovo dobro“! – kazao je prilično jasno i razgovijetno sa ruba mračne šume, soldat koji je ipak vjerovao kako starac hoće da ga ubijedi da ne valja med. Njegovo djelo da ne valja, to mu već ni u sopstvenoj zemlji ne bi palo na pamet.

Talijan je košnicu samo djelimično uvalio u potok i čekao da se na njoj sve pčele okupe, a onda ju je naglim trazajem i jednim potezom potopio u vodu, u vir koji je unaprijed zagledao. Tako je košnicu oprao od pčela, koje je po-

lužive ili već mrtve odnosila zamućena voda, a čisto je ostalo saće puno meda.

Sa vješto uvezanom košnicom trnkom, kao kakvom torbom ili košarom punom plodova na leđima, zamicao je okupator preko brijega na drugoj strani Potoka. Znao je šta radi taj očito iskusan vojnik, dok je čiča skrštenih ruku siktao više za sebe ili u nebo: „Bože vi ne trebalo, ko što i neće“!

Okretao se prema putu što vodi preko Potoka, očekujući da se njime i drugi Talijan pojavi.

UDAVAČA

Ne htjela Veja da se uda za blentavog Meja, iako su je svi nagovarali: udaj se, pa udaj se, Vejo, ne pružaju se za to prilike svaki dan; popušti Vejo, ne budi luda.

Najupornija u tome je bila polusestra joj Dara. Nije žalila vremena ni riječi. „Ti samo da me se riješiš“ – branila se Veja. „Nije tako, moja Vejo, nije, nego zato što znam da će ti biti dobro. Svega ćeš imati, sve će ti potaman biti, a još bolje je kad čoek, muž, ne zna baš sve, lakše će ti biti sa njim.“ – ubjeđivala je polusestra.

A kad nikakva ubjeđivanja nijesu pomogla, polusestra polusestri je počela gatati u šolju, u pasulj, u karte i svuda joj se velika sreća „otvarala“ lijep brak i puno pametne djece, dosta imetka u slozi i veselju. Pa joj je pričala kako je fino sanja i kako Veja u tom snu velikim nekim poljem na bijelom konju jaše, sva u svilu i kadifu ođevena, a zlato od nje sija kao sunce i svi joj se dive. Potom nagovarala nekakvu proročicu da joj snove otvara, da vidi što nigdje ne može vidjeti, da joj mira ni noću ne da.

Prelomila Veja. I eno je i dan danas, pola vijeka već čeka da se makar nešto iz proročanstva ili snova počne ostvariti.

OPŠTA SIMETRIJA

Sve seoske žene su nesumljivo bile na strani Pitka Pržulina mjesnog ludovana koji stalno tuče svoju ženu. Podržavale su ga i u tome bile složne, ali se nikada nijesu saglasile samo u jednom: Kad je ono onda, na očevid svih, ustajao sa svoje polumrtve žene, ona krv što je niz njega lila – da li je bila njegova ili krv njegove žene, koju je taj put tukao zahrđalom kašikom.

POGODUŠA

Nema nikoga u tome malom gradu koji je nije znao. Po izgledu. Mnogi su je poznavali i lično, a priličan broj je i onih koji su izbliza znali sve strane njene ličnosti.

Da je živjela u kakvom velegradu, udovica Marijeta bi bila potpuno nezapažena, ali ne i ovdje u Naherenoj Palanci, gdje je čovjek sa šeširovom – obilježen čovjek, gdje se aristokratska štikla doživljava kao karikatura kojoj se svi na ulici nasmiju, baš kako se smiju ukupnom imidžu gospođe Marijete.

A ona je odista otmeno djelovala. Muva bi se s nje slomila, što bi se reklo. Ta odjeća sa detaljima koji su, i tamo u velesvjetovima modni vrhunac i čudo, je bila razlog svi za njom da se okrenu. A to joj je godilo, jako, ali nikada nije na pravi način razumjela tu vrstu pogleda.

I njen hod, i držanje, i naklon prilikom pozdrava, govor i razgovor, sve je ostavljalo utisak jedne prefinjene otmenosti i gospoštine, gospođe koja kao po nekoj kazni – više nego za primjer, živi ovdje u okeanu prostakluka i sveopšte zapuštenosti. Tako misle oni koji je znaju samo iz slučajnih susreta, kada je nju nemoguće ne zapaziti, jer je i odveć odudarala od sredine.

Nije mali broj ni onih koji znaju i to, da taj sjaj sasvim lako opada s gospođe Marijete, i da se ona sa zadovoljstvom razgoliti čak i na klupi u parku, u autu pogotovo, ali i na livadi rosnoj, na običnoj ledini i u šumarku.

Spremna je bila uvijek i svuda da se pospe izobiljem ljepote koja sa spoljnim izgledom i garderobom nije imala

nikakve veze. Da se umrlja i onim pod sobom i onim nad sobom. Izgleda da je samo u tim pozicijama život vidjela lijepim. Zato sada i kažu da je ta gospođa imala najslađu smrt na svijetu. Sustigla ju je kad joj je bilo najljepše, onako utonulu u travu ulegnutog u zemlju groba, dok se na nju svom žestinom bio naklatio Babdo, mjesni amal i luda, koga je dragi bog samo u jednome bio nagradio mimo druge ljude i junake.

Gospođa Marijeta je ostala nasmijana u groblju, na grobu ili u grobu nepoznatog, sa blaženim izrazom lica, kod onih za kojima je mnogo suza prolila. Tu gdje su već ležali mnogi njeni odabranici, pa i sam životni saputnik, suđenik za kojim je prvi put bojom garderobu izmijenila, i kome je nad odrom obećala da će mu biti vjerna do groba.

A Babdo je onako izbezumljen išao, prosto jurio, Nakrivom Palankom, i skoro svakom govorio: Ima nešto u groblju, ima! Da ima tebe, kamo lijepe sreće, govorili su mu, a tek sjutradan su shvatili značenje njegovih riječi, i onda sklopili tužnu sliku sudnjega dana gospođe Marijete.

RAJETNIK MILIJA

Cio dan je Milija u kafani a ne zna ni s kim ni kako. Niti sluša šta ko priča, niti ko njega čuje, a svi pričaju, psuju, pa ponekad i pjevaju. Sve je stolove promijenio i uvijek je tamo gdje gostiju ima najviše i gdje se nešto događa. Kad je izbila tuča, on je opet bio u centru i nije mu bilo bitno ko se protiv koga bori. Preko njega i po njemu je pucalo sa svih strana.

– Ne valja, ne valja to što radite, ljudi moji, ne valja!
– ponavljao je neprekidno, radi drugih – a ne sebe radi. Dok je stigla policija, on je bio taj koji je zadobio najviše batina. Na svako njihovo pitanje je dobrodušno širio ruke i odgovarao:

– Pa zar je to sad važno?

LUDI FEKO

Seljani su se držali tri pravila kada je ludi Feko u pitanju.

Pravilo prvo: – Daj mu da ije i pije koliko može, iako on ima dovoljno i kod roditelja – sevap je, to mu je zbog nečeg milije.

Pravilo drugo je: – Čuvaj žensku čeljad od njega – pogotovo babe. Pred njima kad se nađe – gaće mu same spadaju, vele.

I pravilo treće: – Prekrsti se i reci – Bože sačuvaj, kad na svom imanju nađeš drvezinu ili kamenčinu. To nesrećni Feko iz šume donosi – i krišom u livade i žita ubacuje, a niko ne zna zbog čega.

NOSILAC DUŠE

Iz mraka, iz sjenke kestena, iz zavjetrine manastirske crkve izroni čovjek i uplaši onoga koji se samo Boga boji. Iako navikao na razne čudake i protuve, hladnokrvni i smjerna popa se trže u stranu. Zaleprša mantijom tako da streknu i ptica na grani i mačor na pozidi, da zadrhta svjetiljka, da lišće naizgled ni od čega zatreperi. Iznad svega se osjeti prisustvo samoga Boga.

Potpuno sijed, krvavih očiju koje kao da su izvirale iz mraka i kao da su boravile izvan pripadajućeg prostora, više iznuren nego star, pokućen i izmučen čovjek je pristupio svešteniku tako kao da je uvjeren da će ovaj pobjeći, a nešto tako važno ima da mu kaže. Djelovao je raspamećeno ali ne i opasno, pa otac Dionisije dopusti da mu ovaj pristupi ruci i skutu. Iskusni duhovnik je sada bio siguran da se radi o nevoljniku a ne napasniku.

– Pomagaj, oče! – zavapi on poslije promrmljanog pozdrava, nekako otužno krkljajući.

– Bog ti pomogao. – uzvratila popa. – Koja je nevolja, kaži.

– Sestra mi umire, oče, sestra rođena ... Umire evo godinu dana... Muči se nesrećnica, nezasluženo, ničim zaduženo – ali se muči ... Dobra žena je bila ali nikako dušu da pusti, da počine... Eto... ja, ovaj ...

– Bila je dobra i dobra jeste, i dobro će joj se vratiti, i dobro će joj Bog dati na istinu kad dođe.

– Hoće Bog, hoće je nagraditi, oče, ali ja bih, oče, da joj očitata jednu molitvu. Pa neka joj Bog da jedan od dva

dermana, ili da joj olakša muke – ili da joj dušu primi. Ne može više onako, ni ona može – niti je mi možemo gledati, oče, znate... – stade mucati čovjek i poče uzmicati nazad, hodajući unatraske ka kapiji manastirskoj, prosto bježeći pred mantijašem koji se primicao.

– Dođi sjutra ujutro, na jutarnju, dođi. – izgovori otac Dionisije a blijedi i bjeloglavi čovjek nalik sjenci već uzmi-caše preko kapije, utapajući se u svilenu mjesečinu.

– Sjutra će biti kasno! Kasno će sjutra biti! – uspje još da izgovori.

Čulo se još nešto, nekoliko nerazgovijetnih riječi sa one strane masivne kapije, ali to više nije zanimalo oca Di-onisija, niti je bilo od naručite važnosti.

DALEKI SRODNIK

Imao je respekta prema meni: učtivo bi se javio sa „dobar dan“, a izuzetno bi me zadržao kakvim kratkim pitanjem o zdravlju, o bolesti ili smrti u široj i užoj rodbini koja nas je povezivala poznanstvom i njemu davala slobodu da me zaustavi na putu. Ali taj put me u sred julske vreline svrati u ugodnu hladovinu lipa iz drvoreda, tu da me upita da li imam „knjigu – Meomari...“ (nekakvog Janka Jankovića). Izrekao je ime koje mi ništa nije govorilo i koje nisam ni pokušao zapamtiti. A dosta mi je tih pitanja o knjigama, kojima me obasipaju razni bezveznjakovići, uvjereni da ja imam baš svaku knjigu i da bi im trebao dati nešto od tih bezvrednih stvarčica za koje tako blesavo dajem silne novce. Ovaj put sam povjerovao kako moj daleki rođak Dobrilo Zezovan ima saznanja o memoarima nekakvog ishlapljelog bradonje, četnika – emigranta, koji se sada ovdje pojavio sa svojim slavnim „uspomenama“, te dirnuo u srce Dobrila i pogodio žicu njegove porodične neslavne istorije, one istorije koju bi sada neki da vjenčaju slavom i promijene joj smisao i tok. Sa par kratkih rečenica presretača odvratih od daljih pitanja i odstranih sa puta. „Nabavi to, to je mnogo dobro!“ – povika on još za mnom, a ja istog trenutka zaboravih i na njega i na „Memoare“.

Završio se jesenji beogradski sajam knjiga, i ja na prvom koraku kroz grad, kao za inat, sretam rođaka Dobrila, lično. Zar baš svako godišnje doba moram da se sretem sa njegovom opšte – ljudskom rugobom, pomislih dok mi ide u susret nekako radostan i siguran u sebe kao da smo se do-

govorili dase baš tada i tu nađemo. Iskezio on svoj užasni portret razvučen u osmijeh jeze, kojim hoće da me počasti tu na ulici, i bi mi ga nekako žao u tom trenutku.

Kako stari tako sve više liči na sebe i ni na koga drugog na svijetu.

„Jesi li bio na sajmu?“, pita Dobrilo, i pita jesam li šta fino nabavio, pa i „Memoare...“ da li sam konačno našao. Ne, rekoh i vidno ga razočarah, skoro da izgovori „pa oko šta si išao?“. Odgovorih mu tu i na ona odavno poznata pitanja, ali tek iz neke poruke, dok se udaljivao, shvatih da te toliko važne memoare nije pisao četnik no neko po nečem drugom i bitan i zaslužan.

I treće godišnje doba na tom istom mjestu iskrсну ru-gobni rođak Dobrilo. Ispod bujne šubare graknu lik koji bi neznanca mogao raspametiti. Ni pet – ni šest, no odmah pitanje: Jesi li nabavio „Memoare Borka Đorđevića?“

– „Nijesam“, odgovorih i na rođakovom licu proizvedoh još nekoliko bora i još nekoliko neprirodnih izbočina nabuja na njegovom neponovljivom liku.

– „Šteta, šteta“, kaza skoro sažaljevajući me, “ – a da znaš kako je dobar, da znaš koliko je on ljudi spasio“, skoro da jeca Dobrilo

– „Od čega ih je spasio?“ – pitam Dobrila, još uvijek nesiguran da li se radi o ratu ili o miru.

– „Pa, nijesi li to Borka gledao ni na televiziji?“, pita me skoro zgranut Dobrilo.

– „Ne. Nikad.“

– „Šteta, šteta, ja jesam, dva puta, kad je pričao kako je i kod nas i po svijetu operisao ljude. On je uljepšao čak i neke holivudske zvijezde, pjevače, neke bogataše, čak i političare...“ nabroja nakaznik rođak, i ja tek tada shvatih da se tu radi o nekakvom hirurgu estetske hirurgije i bi mi jasno šta je to što toliko muči nesrećnog rođaka Dobrila.

Osta mi jedino da i sebi i njemu čvrsto obećam da ću mu Memoare doktora Borka konačno nabaviti. Toliko me rođak dirnuo u dušu da bih mu rado i plastičnu operaciju platio. Pa čak i neki organ donirao. Ako bi ga nešto od mene i moglo uljepšati. Bio sam spreman, u tom trenutku, da njegovu karikaturnu glavu nosim na svom nejakom tijelu i da na sebe primim svu muku koja ga izjeda iz dana u dan, iz godišnjeg u godišnje doba, iz godine u godinu.

SLATKI GRIJEH

- Hoćeš li možda neki slatkiš?
- Neću!
- Zašto?
- Kad sam bio mali, toga nijesam imao, a sad sam
ljut.
- A da si imao tada...
- Narastao bih veći i od Vlada Divca, i prije njega oti-
šao u Ameriku.

NIKUD

Starac sa brojnom porodicom a još uvijek podstanar i bez nade da svoj nezavidan status riješi, razbolio se teško u tom svom podstanarju, u tuđem gradu u tuđem svijetu. Gazda se uplašio da će mu ovaj umrijeti u kući, pa mu dao otkaz, izmišljajući razloge koji nijesu bili nimalo uvjerljivi.

Teško paralizovan starac leži u bolnici, a ostali članovi porodice se razlećeli po gradu da traže novi krov nad glavom. Kad mu dođu u posjetu i kažu da nijesu još ništa pronašli, da stanova slobodnih nema – ili ih vlasnici ne izdaju, onda plaču zajedno sa njime, pitajući se: kuda dalje?

Na pojavu ljekara i medicinskog osoblja, starac vapi: – Nemojte me liječiti, velikijem vas bogom kumim, nemojte! A na sva njihova pitanja odgovara: nikako, ili – nikud. Niko. Nikud. Niko i ništa i nikud ...

NA DIOBI

Vidi Pero da se tamo nešto dijeli narodu, pa požurio. Priđe i gleda kako neko nosi brašno, neko šećer, neko so – a poneko i sve troje. Gužva je velika, i to je dobar znak da je džabe, ali niko da mu kaže šta je u pitanju. „Koga dopada to“? – pita Pero onoga što brašno nosi – a on se i ne okreće. Onaj što je šećer poteglio – samo ga prezrivo pogleda, dok onaj sa džakom soli u naručju na njega čak i podviknu: „Skloni se sa puta“! Tek jedan što okolo mjerka i centru zbivanja se polako primiče, svoju šansu čekajući, pristade da razgovara, pa će, znajući ga: – „Ne pripada tebe ništa, Pero, ovo sleduje samo sabotere“! – „A šta sam ja bio – no saboter“, – reče Pero i stade u red, siguran da je na pravome putu!

OČI SU OD VODE

Vidio jedan jednome nešto što nije trebalo, pa ga ovaj izokola provjeravao i iskušavao da li je odista bio očevdac, i da li je stvar shvatio, pa kad se uvjerio da jeste, pokušavao da ga ubijedi da to nije baš tako bilo. Ali ovaj zapao: jeste – pa jeste! A on kad nije imao kud, promijenio ton:

– Vjerujem ja da si ti to vidio tako, ali očima ne treba vjerovati uvijek, oči su od vode!

– Jesu oči od vode, ali su bistre. I ti ćeš se u njima. U mojima ili u svojim, pa biraj, druškane.

POVRATAK U ZAVIČAJ

„Jugo“ crvene boje, tablica velikog industrijskog grada u Srbiji, pretovaren torbama jedva savlađuje uspone drumova koji k' Durmitoru vodi. Dolazi to neki Drobnijak, uspješni sin, „na odmor“, u zavičaj. Tako se kaže: otišao i došao na odmor, a prije će biti da taj ide da kosi travu i sakuplja sijeno za još uvijek zavidan roditeljski buljuk. Taj julski posao najčešće je i jedini rad koji u zavičaju obavljaju diljem svijeta raštrkani potomci domaćina crnogorskih planina.

Dok ga pretičemo zapažamo za volanom iznurenog golju dinarskog nosa i sa uzdignutim zaliscima na čelu. Na zadnjem sjedištu su dvije premorene djevojčice, plavušice od svojih desetak – dvanaest godina. Uzrasta kome još uvijek asfalt i kafić nijesu najvažniji. Pošle na dugi put kod neke bake negdje. Tamo gdje još ima dosta toga što ih privlači.

„Možda nemaju majke, žalosti“, kaza neko, ali će prije biti da gospođa mama nije bila raspoložena za odlazak na selo, a pogotovo ne za vrijeme velikih radova. A ostala je, jer, pobogu, iza nedjelje mora da se prijavi na biro rada. I svima okolo se već hvali kako je djevojčice poslala „na selo“ i kako će im divno biti kod bake.

A gospođa će tamo tek kad baka napusti ovaj svijet.

GROMOVAČA

Sva je srećna kad ima ko da je sluša. A sluša je samo kad mora. I svima se ta njena priča na glavu popela. A ona svaki put priča kao da smo njene priče željni. Zna i ona da smo sve to mnogo puta čuli, ali valjda hoće da nas u nešto ubijedi ili opomene za krivicu samo njoj razumljivu i znanu.

– Nijesam ja ovako luda bila dok me one godine grom ne gađa. Nijesam ja ni prije ništa pametnija bila, ali me tada obilježiše tako i stadoše govoriti: „Ćuti ti – šta ti znaš! Ćuti ti, tebe je grom gađo, ubio; tebe je grom u glavu udario, ti si luda ostala: Ćuti grom te ubio – ko što te je!“ I stvarno svi otada vjeruju da sam luda, a meni se čini da sam od onda nekako i pametnija, da mi je od one struje neka veća pamet nadošla. Sad bi ja njih mogla ponešto nasavjetovati, da me hoće slušati, i da umiju savjete primati – no se sad oni prave ludi, pa pošto znaju da su velike pameti, misle da mogu kako hoće. No, neka ih, neka, mogu kako hoće, ali ne mogu dokle hoće, sjetit će se oni mene kad – tad. A ja se sa svojom pameću ne bih ni sa kim mijenjala. Zažaliće oni jednom što me nijesu na vrijeme saslušali. A gromova ima još!

PET PUTA TRAŽI PUTA

DVIJE PRIČE O GOSPOĐI MARI PRVOROĐENOJ KĆERKI BOGATOG TRGOVCA ANDRIJE

O MARI PRIČA PRVA

Skoro stogodišnja i skoro potpuno gluva i senilna baba, prisjetila se komšija, nekada najboljih prijatelja, pa iznenada dobila snagu i u panici doletjela na njihova vrata:

– Javite Radi da dođe! Javite Radi da dođe što prije!

Rada je njena sestra od tetke, isto kao i ona bez igdje ikoga svoga, ali umrla prije dobrih dvadeset godina.

– Umrla je Rada, Maro, umrla!

– Kad?

– Davno! Davno!

– Auuu! Zar jeste? Kako da mi ne jave! Odoh da pitam.

Malo prošlo, kad eto Mare opet.

– Zovite mi Radu, čujete li me, Radu mi zovite!

– Zvali smo je i rekla je da dođeš kod nje!

– A gdje? Gdje da dođem? Gdje? Gdjeeee?!

– Na groblje!

– Uh, neću na groblje, daleko bilo, uh. Bjež! Bjež – bjež.

Eto je i treći put. Ne zna šta traži. Smirena.

– Ide li kod Rade? – pitaju je.

– Ne idoh. Ne.

-
- A je li ti ona dolazila?
 - Nije, samo mi je poslala večeru.

O MARI PRIČA DRUGA

Stogodišnja Mara dolazi pred zatvorenu kuću komšijice Dare. Ispred stepeništa osmatra i doziva:

– Daro! Daroo!! Darooo!!!

Dojadilo komšijama preko puta to njeno zavijanje, pa joj odgovaraju:

– Što je Maro, što?

– Će si ti, Daro, Će?

– Evo me u gradu, evo!

– A Će u gradu, Će?

– Na pijaci!

– Hoćeš li brzo kući?

– Neću, ne!

– A kad ćeš, Daro?

– Sjutra ili preksjutra, Maro!

– A zašto tako kasno?

– Eto zato! Ne moraš ni ti sve da znaš, Maro li Maro!

Zagleda ona još jedno vrijeme u kuću, prozore, stepenište i vrata nad njima. Ništa joj nije jasno. Još nesigurnim korakom se udaljava. Varaka se sa glasovima koji odjekuju, odjekuju. Povremeno se osvrće i posrće.

JOŠ TRI PRIČE O VREMEŠNOJ GOSPODI MARI PRVOROĐENOJ KĆERI BOGATOG TRGOVCA ANDRIJE

(Mara je sve više među mrtvima, oni je posjećuju i ona juri njih. Od ovog sada i ovdje – tek po nešto dokuči, ali su joj sjećanja na ono davno sve oštija i sve jasnija, i sve se više u njenu stvarnost useljavaju. Više ne dolazi samo kod odabranih komšija i u pristojno vrijeme, već nasumice. Ona više nikoga ne može iznenaditi).

I

Lijepo obučena, našminkana, dotjerana kao za svadbe, Mara.

– Šta ovo nema tetke Peke?

– Nema je. Nema je odavno, Maro, znamo.

– Trebalo je da dođe do mene. Obećala mi je.

– Peka će doći kod tebe a ne kod nas Maro.

– Sve jedno – kod mene ili kod vas, pobogu – jedna smo kuća uvijek bili.

– Dobro bi bilo da dođe da te vodi – kad si do toga došla, Maro li Maro.

– A đe; đe da me vodi?

– Na groblje, a da đe bi; Peka je umrla još prije trideset godina, Maro, crna Maro!

– Uh, neću, neću; odoh svojoj kući, svojoj kućici – svojoj slobodici, odoh, odoh!

II

Ovaj put u kućnoj haljini, sva raščupana kao iz kakve velike nesreće da dolazi.

– Nema mi tetke Peke, nema da dođe.

– Nema, naravno, Maro.

– Pa rekla mi je doći. Ne znam šta je u pitanju?

– Doći će ti najposle, doći.

– Ali već je trebala doći. Bojim se! Da je nije možda nešto zgazilo?

– Možda i jeste, ali mi to ne možemo znati odavde.

– Možemo. Zovite hitnu pomoć – da nije tamo dovezena.

– Mora da je tako. Ali ne možemo zvati, ne znamo im broj telefona.

– E, kuku mene za njom. Uh, uh! Odoh kući – zvaće me, crne glase da mi kažu.

Znala sam da će tako biti, kad – tad. Nije me poslušala, nije.

III

Mara dotjerana kao za Božić, kao iz bajke da dolazi

– Eh što sam se fino ispričala sa tetkom Sarom. Pametna je to žena, gospođa. Jedna prava gospođa. I znaš da je tetka sve u pravu, sve! Svaka joj je sveta.

– I šta kaže pokojna tetka Sara, Maro, šta? – čuje se pitanje, lebdeće, lelujavo.

– Kaže mi. Šta će tebi, moja Maro, ona pogana Jara? Ona nije baš normalna, nikad joj nije dosta muškaraca. Ne bira ni staro ni mlado, ni oženjeno ni neoženjeno. Ona i tebe, Maro, opogani!

– I šta kažeš ti na to, Maro?

– Znam, bog je ubio, znam. Nema lošu dušu Jara, ali ne može bez toga svoga jada. No, svak je za sebe. – velim ja tetki Sari.

– I tetka Sara trpi.

– Mani se nje, moja Maro. – opet će meni moja dobra teta. – Što nije poštena ko ti? Kako ti možeš bez muškaraca, tolike godine, kako?

(Za to vrijeme Jara sjedi preko puta Mare i neprestano se krsti, šapće molitvu.)

– Ona stvarno nije normalna. Od mene, Jare, misli da je pokojna Sara. Meni priča Sarinu priču o meni – pa još i vjeruje kako sam ja Sara. Pa gdje je tu pamet, gdje? Svašta – svašta! Oh, Bože.

– A gdje je tetka Sara, Maro, gdje je sad, Sara? – pita neki neovdašnji glas odnekud.

– Pa evo je, evo! – pokazuje Mara na Jaru.

A Jara kao i uvijek zajapurena. Ubijeđena kako sve može, kako sve zna i kako je sve upravu, samo ne zna što da čini sa Marom, sa njom čije cigarete puši, čiju ije i pije.

**SPOMENIK NA (PO)GREŠNOME
MJESTU**

PAMETAN GOVOR

(Iz ciklusa „Govorne mane“)

Za život ljudi najvažniji su: krov nad glavom, hrana i voda! – reče ponosni Predsjednik okupljenom narodu, i oni obrisale suze.

„Stvarno je onako kako sam rekao“, pomisli Predsjednik dok autolađom nesmetano jezdi nazad, ljuljajući se talasima ruševina i razmišljajući o tome kako je još jedan zapažen nastup imao, i kako su predstojeći (re)izbori samo stvar tehnike.

Sjutradan sve novine krupnoslovno javiše na prvim stranicama da je bio tamo – On, i da je istakao: **ZA ŽIVOT LJUDI NAJVAŽNIJI SU: KROV NAD GLAVOM, HRANA I VODA!**

Narod strpljivo čeka u redovima za novine. Humanitarna pomoć negdje je na putu.

NAJ – NOVI(JI) POREDAK

Gospodin Džim Džim, predstavnik Novog Poretka i kupac Velikog Preduzeća, za svečanim ručkom upriličenim povodom predaje Preduzeća novom vlasniku, u glavnom jelu je pronašao dlaku, veliku dlaku. Vidno uznemiren i povrijeđen, odložio ju je preko stola ispred sebe, kao kakvu pušku. Za nagizdanom i bogatom trpezom je zavladao tajac, muk, svečana sala je zatišala do nepodnošljivosti.

Poslije dužeg nokaut stanja, neko se snašao da signalizira konobaru da ispred Džim Džima odnese tanjir, što je ovaj i učinio, ali zamjena je potrajala više nego što je bilo umjesno.

– Rđavom kupcu i dlaka smeta – reče predstavnik prodavca. Dočim – u sebi i za sebe, nadajući da mu i drugi tako misle.

– Teže mi je to palo, nego odlazak sa vlasti – jadikovao je tek razvlašćeni direktor, neposredno poslije svečanosti.

– Tako mu i treba – govorio je, isti taj, bivši, već sju-tradan, u povjerenju, nekima od svojih najpovjerljivijih i sve rjeđih pristalica.

NAŠA POSLA

Dva davna druga, kuma, koji su uvijek bili na istom, istovremeno su otišli iza zatvorenih vrata. Jedan iza onih dobro čuvanih, a drugi iza onih tapaciranih – ili mebliranih – kako se već kaže za ta budno osmatrana i jako popularna, sekretaricirana vrata.

Jednoga dana će možda sve biti i obrnuto. Pa, ako to zvuči poznato – nećemo o tome.

Koji je od njih Kurta, a koji Murta, procijenite sami. Ili čekajte da se zatvori krug – ako vam je lakše ili vas je strah.

USPON

Preko debele veze je postala šalterski radnik i sad je ponosna na svoj položaj, više nego na tijelo koje joj je omogućilo mnoge položaje – pa i taj.

MATORI MLADOŽENJA

Nevjerovatan je ovo svijet! Cio život su me pitali: zašto se ne ženiš; šta čekaš – zašto se ne ženiš?! A sad kad sam se konačno oženio – svi se čude: što ti sad to trebade?

ILI TE JESTE ILI TE NIJE

Eto, da sam slučajno došao prvi, oni bi me za vrat – cap! Ti si, ti – pa ti, i niko drugi!

Da sam toga dana izašao u grad, slučajno – ni voda me ne bi oprala. Će si bio, šta si radio, kaži – pa kaži! I ko da ti vjeruje da nijesi, pogotovo ako im odgovara da ti ne vjeruju.

Izgubio sam, tu skoro, jednu olovku. Da su je našli – rekli bi: Ćija je? Uzeli bi otiske – i gotovo. Još bi i kazali: Zašto se nijesi sam prijavio?! Niko me ne bi spasio, niko.

Da sad odemo, onako iz radoznalosti, ja i ti, samo da vidimo, ili slučajno da naiđemo, odmah bi se našao neko da kaže – nije niko drugi nego on.

A sad ima ona druga stvar: Ako se ne pojaviš tamo, onda će oni kazati – eto, zašto nije došao da vidi ko sav drugi svijet, daj ga ovamo! Kako god u ovome slučaju postupiš – ne valja. I nastradao si, ja ti kažem. Vidjećeš. Vjeruj mi, jer znam, jer sam iskusio. I to ne jednom.

Da je ta stvar bila jednostavna – davno bi bila i riješena, i ne bi se tako dugo i tako neprimjetno prenosila i provlačila. Da je njeno rešenje bilo važno, ne bi nikakve buke ni do sada bilo. Pojeo vuk magarca. A tu ni o čemu što mislimo nije stvar, ni u čemu, sve su to samo mamci. Trikovi njihovi. Razumiješ li me? Razumiješ, naravno, no nećeš ili ne smiješ da priznaš.

I stvarno – znaš li ti, slutiš li bar – o čemu se tu radi, išta? Ne znaš, naravno! Što je najgore, ne znam ni ja – ali znam ko su i kakvi su. I to je ono najgore.

A još ako ni oni ne znaju šta je po srijedi – tek će svašta biti!

RUSKI HRT

Vasilij Rus zateče na mom stolu knjigu Milorada Pavića „ Ruski hrt“, i pošto pročita naslov pita me:

– No, što takoje – hrt?

– Pas, veliki pas, opasan i krvoločan, pokušah Vasiliju da dočaram značenje te riječi.

– A, tak, znači opet nešto o Staljinu, reče Rus, znajući nas.

– Nije, Vasja, nije o Staljinu, ima pasa i bez šarova.

MOGUĆE

– Dobra utakmica. – kaže nekako tromo i bezvoljno sapatniku za kafanskim stolom stanične kafane, brkajlija koji svaki čas pali i gasi tek pripaljene cigarete u prepunjenoj pepeljari između njih. Jedva nadjačava buku televizora i kafane, i svekoliku vrevu i jumjavu svijeta koji bi nešto i nekud. Ova dvojica su po svemu nekako drugačiji, bezvoljniji i van događaja, kao da su tu silom dovedeni.

– Ko igra? – pita lijeno i otegnuto onaj drugi, iznemogao, kao da mu i kafana, i televizor, i svi prisutni sjede na glavi. Pita sapatnika i ne pomjerivši pogled u pravcu televizora podignutog na policu pričvršćenu visoko, skoro ispod samog začađelog plafona kafane sa viškom stolova i gostiju, i još štošta. Ali taj prati samo promjene rezultata koje mu kladionica putem teleteksta servira preko ekrana jednog malog televizora koji stoji na šanku. Tu je naravno i utakmica koja se na onom drugom televizoru prenosi i gdje se takođe u svakom trenutku može vidjeti rezultat.

– Argentina – Brazil! – odgovara sapatnik sa priličnim zakašnjenjem, pomalo zbunjen i nekako začuđen i povrijeđen takvim pitanjem u vezi sa događajem mjeseca a po nekima i godine.

– Igraju li Pele i Maradona? – pita opet onaj nekako sjetno, više rezignirano, dok okreće stranicu tiketa sportske prognoze, tražeći kombinaciju zanimljiviju od ove. Borba rezultata i pogodaka postala je važnija i od same igre i utakmice, od svih prvenstava. Prošlo je vrijeme i Pelea i Maradone.

NOĆIVALA PJESNIKA DŽ. DŽ.

Velikom pjesniku (po sopstvenom mišljenju) Dž. Dž. sa malo para u džepu, gospođa Č. Dž. Š. takođe pjesnikinja (po sopstvenom dubokom uvjerenju), ljubazno je ponudila konak. Onako kolegijalno, prijateljski. Znaju se odavno sa nekih književnih manifestacija, sa sajmova knjiga, a jednom su bili zajedno i na nekoj svadbi na periferiji gradića na sasvim drugom kraju zemlje.

Dž. Dž. je znao da je gospođa Čara, kako su je neki od milošte zvali, bogata, duhom i parama, i da živi sama u velikom prostoru naslijeđenom od rano preminulog muža. Dž. Dž. je bio siguran da je tamo udobno, ali mu je nešto neodoljivo govorilo, ponavljalo, kako je kuća plemenite gospođe Čare prenaseljena kucama, macama i ko zna kakvim sve kućnim ljubimcima, što se do ludila kosilo sa njegovim shvatanjima života. Zato je ponudu ljubazno odbio, kazavši kako već ima obezbijeđen konak. Ne mogu ni ja na deset mjesta biti u isto vrijeme, kazao je i pozdravio se sa ljupkom gospođom Čarom.

Još malo je lunjao sajmom i onda se odlučno zaputio mostovlju kraj tihane rijeke, gdje živi većina slobodnih kuca i maca.

KRATKA ISPOVIJEST SLOBODNOG NEBARA

Nulti čin

Po mojim slobodnim snovima, bio sam pilot najboljih vojnih aviona, bombardera kojima se ne može umaći.

I bio sam oboren. Tri puta. I to prije nego sam prvu bombu izbacio. I svaki put sam umakao. Glavom bez obzira.

Prvi put sam pao u planinu, visoku i neprohodnu. Drugi put u more, dugo i široko. I duboko. Treći put sam ostao ni na nebu ni na zemlji. I još sada lebdim.

Svaka od mojih mašina je koštala poprilično veliku gomilu novca. Moj život svaki put isto – po dolar.

Pa to je već nešto – tri dolara!

Drugi čin (ili možda prvi)

Bombarder vrijedan hrpe dolara, naletio je na dobrog nišandžiju i bio pogođen u rep.

Pilot se spasio katapultiranjem. Pao na neprijateljsku teritoriju – ali je ostao živ!

Ne zna se kome je to od važnosti, jer njegov život u ovim računicama ne vredi ni jedan dolar.

MOLBA ZA POMILOVANJE
(fragment)

... pa sad ne znam kako da se domognem domovine. Fali mi jedan dolar da bih se mogao vratiti kući, i zemlji, i zatražiti Vašu milost.

U potpisu:
Vaš Pilot Patriota

GLASAČ

Nepismen je gospodin Hadrijan Žvalo ali zna koga treba glasati i ko je izabran. Izbori su za njega dan izbavljenja i razlog velikog slavlja, pa zato na njih ide pjevajući i poskakujući.

Napisali su mu na dlanu broj koji treba na glasačkom listiću zaokružiti, ali on je u zanosu opet pogriješio i zaokružio nacionalističku stranku koja njemu i njegovome narodu radi o glavi.

– Sam Bog je njega žrtvovao, a on je sam sebi presudu ovjerio – kazaše zlobnici iz protivničkog tabora, kojima jedino njegov glas nije mrzak. Mada nijesu ništa bolji ni oni koje on svojima smatra.

RATNI PROFIT

Veliki okupator je naletio na podmuklu minu u maloj zemlji koju je okupirao tako reći preko noći. U organizme svojih najvjernijih podanika ugrađivao je mnoga srca, bubrege i druge organe nasilno uzete iz tijela najzdravijih pripadnika domorodačke vojske i naroda. Tako se njegovo sopstveno zlo oplođavalo sa zlom domaćijem i umnožavalo do granice da mu više nije bilo spasa. Naglo je počeo da strada iznutra, sam od sebe, a ta vrsta bolesti redovno ima tragičan ishod.

PREDIZBORNA IZJAVA

Očuvaće se stabilno stane javnog reda i mira. Prihvaćemo rezultate izbora. Vojska i policija će priznati izbornu volju građana. ~~Ako mi pobijedimo.~~*

* „U originalnom tekstu ova ova rečenica je precrtana ali još čitljiva”.

NJEMCI KO NJEMCI

U našu kuću iznenada su došla dva Njemca i plakala. Nijesmo znali njemački dalje od Hitler i halt – ali odmah smo shvatili da se neko u Taru utopio.

Razumjeli smo sve, i žalost i nesreću, i probleme koje su oni napravili i sebi i nama, i bili smo spremni sve da učinimo za njih i za onoga koga je Tara odnijela, ali nikada nijesmo shvatili šta ih je natjeralo da se ovuda lomataju i tope. I to baš u vrijeme kad je svima bio san samo da se Njemačke dokopaju.

EMBARGO

– Dobrijuh li točkova za volujska kola, reče naš čovjek u prolazu – i pomilova limuzinu po njušci.

DIREKTOR I JA

U Dom zdravlja ulazim nevoljno, manje zbog bolesti koja me na to natjerala, a više zbog gužve koja je tamo uvijek velika. Ne volim te prostorije zbog šaltera, neljubaznog osoblja, ali i zbog dosadnih pacijenata. Tamo te obavezno spopadnu da ti se izale o nemogućim i mogućim svojim bolovima i bolovanjima, ali i da saznaju istoriju tvoje bolesti, a po mogućnosti i porodičnu istoriju, i ko zna šta još. Tu obično doznaš nešto neobično, čak i o sebi što nijesi znao. Nude ti oni pomoć ljekara i travara koji njima nijesu pomogli.

Dok se udaljavam od šaltera na kome sam ostavio zdravstvenu knjižicu i krenuo prema klupama u čekaonici, da potražim mjesto za sjedenje, sa jedne od njih se trže jedan očito težak invalid, razvezanih usta od uva do uva, kome oči zasijaše kao u lisice noću. Zinu u osmijeh koji bi preveliki bio i za ogromnu Predsjednikovu sliku na zidu prostorije. Poskoči kao soko sivi, slupetaše štake a nekakvi lanci i utege zarežaše, zaklimata se ona klupa, zapucketaše kosti i gipsevi, zaškripaše zglobovi. Ustade on lako kao da mu nije ništa, svi mu bolovi namah prestadoše i nestadoše, pa pravo ka meni se zaputi, širi štake i razatire brke:

– Će si kućo junačka, Će si diko i ponose, dobri i Ćestiti ĆovjeĆe, najbolji direktore koga ima Ćrna Ćora, a i šire. Nijesam te vidio od kad je ovo zlo bilo sa mnom...

Neprijatno mi, pa pokušah na brzinu njega da izvuĆem a sebe blamaže spasim, te požurih sa razrješenjem glupe situacije. Već se neki bjehu stali poprimicati, već me bi-

jahu počeli osmjesima opkoljavati, pa ga zato preduhitrih: Nijesam direktor, nijesam, zbunio si se ti, čovječe, polako-de...

– Ma je li moguće? – reče poraženo i splasti se na onu klupu. Za čas mu se stanje vrati na pređašnje, i još gore. Što se više uvjerava u činjenicu da nijesam Onaj – Direktor, već samo neko likom njemu sličan, invalidov bol postaje još i veći. Naprečac je izgubio volju za izlječenjem i za životom.

Jedno vrijeme se šaputalo po grupicama, da bi se u trenutku svi pogledi ustremili na mene. Nijesam prepoznao svoje ime izgovoreno iz usta namrgođene medicinarke, već sam razgledao okolo, kao da se o nekome drugome radi. Možda vjerujući kako zaista nijesam onaj koji jesam. Ili sam u međuvremenu odista i postao Onaj!

BEZ DISCIPLINE

Mediji javljaju da su Titovi slonovi na Brionima smršali po sto kilograma. Očito da je i tamo popustila disciplina i da to rajsko ostrvlje više nije raj za sve što se na njemu našlo. Sve nas je rastužila ta vijest otuda o Titovim slonovima, pogotovo kad znamo kako ovamo Titove ajkule, krokodili, mufloni, bizoni, ali i zečiči i keriči, pa i najobičnije gnjide još uvijek žive dobro. Razmiljeli su se na sve strane, kao životinje pobjegle iz cirkusa, u našim uslovima odabrali za sebe još bolje pozicije, maskirali se i vjeruju kako ih niko ne pamti iz onog vremena onda. Da bi bili uvjerljiviji, nazor su se uspravili na dvije noge, pa kao dvonoge nemani urlaju i laju čak i na samog Tita. Tvrdeći pritom kako su bili samo njegove žrtve. I jesu ako ćemo pošteno.

NE(SREĆNICA)

U jednoj saobraćajnoj nesreći, u istim kolima, poginuli su joj: svekrva, muž i djever.

– A je li ona bila u tim kolima?

– Nije. Ali i da jeste – ta ne bi poginula.

VREMENA

Na vrhu Velikog brda Novo ispisa svoje prezime slovima krupnijim i od nekih brda. Ujedno i naziv njegove firme. Blista to prezime u punom sjaju na istom onom mjestu gdje su se nekada mogla pročitati imena predsjednika, kraljeva i careva. Nema više ni Tita ni Aleksandra, ni Nikole Prvog ni Franja Josifa ko zna kojega. Ali tu je Novo kome sve miriše na budućnost.

SPOMENIČARLIJE

Za mizerne pare Velibor je na otpadu kupio skulpturu. Rad nekog od starih majstora. Poprsje velmože M. – jednog od najjačih aduta režima koji je pao.

Spomenik je postavio u predsoblje, na nisku policu, na ormarić za obuću – kao naručen postament za bistu od koje se do nedavno nije moglo proći ni gradom ni selom, ni brdom ni dolom.

Stajao je sada, taj do skora svijetli lik, bočno, uz zid, uguran između cipela, kišobrana i iznošenih kapa, među mantilima i kaputima, u tom najmračnijem dijelu stana, gdje se uvijek osjeća onaj neprijatni vonj znoja, memle i nečeg odbačenog. Bista se neizbježno morala ugledati, i prilikom dolaska i prilikom odlaska iz stana. Tu bi velmožu svi, potapšali po glavi, djeca povukla za nos ili za brkove, a žene bi njegovo lice prebrisale potiračem, kao i cipele i gazište, kao i sve ostalo. Nekada bi na njegovu glavu odložile kantu, tu bi sušile krpu ili otirač za noge.

Njegova skulptorna fizionomija je svakako bila uljepšana najviše što može, trudom i umijećem nekoga od najvećih umjetnika toga vremena, jer samo oni su sticali pravo njegovim likom da se bave. Ali i kao takva je djelovala zastrašujuće, tu u tome ćor-budžaku, u uslovima oskudne svjetlosti, sa onom nosurinom kao sa kakvom surlom, sa namrskanim čelom i žmirkavim okicama koje rekao bi da nijesu ni bile, no kao da su negdje iz slobodnog prostora zurile na sve što mrda, nad glavom za koju se i po njenom izgledu nekako znalo i vidjelo da je nakaznom tijelu

pripadalo, da je na svojevrsnom čudovištu hodala. Taj mali spomenik je i tu zaista sablasno djelovao, kao u filmovima strave i užasa ili u pričama iz bogate narodne mitologije toga kraja.

Kada se Stradimir, otac Veliborov, vratio s puta, poslije dugog stranstvovanja, pa u predsoblju svoga stana nletio na čudovište, umalo se nije onesvijestio. Najprije je sve doživio kao neslanu šalu i provokaciju od svog rođenog sina, a kad se malo smirio i razabrao, shvatio je da je za silnika M. to ipak poniženje, i da je konačno došao na sebi prilično mjesto. Stradimir, koji je cijelog života sanjao o osveti, ne nadajući se da će mu se ukazati prilika za nju, sada je silnika imao u rukama, pa makar i u vidu kipa. Ej, pa krvnik je to, pravi on mi je oca ubio! Jeste da je bio rat, da je mnogo stradalnika bilo, i da ovaj nije direktni izvršilac, ali... Tek sada je porodici ispričao sve što je s tim u vezi znao, mislio i želio. Osveta koja će doći u vidu Božije kazne, do tada je bio njegov glavni san. Realan san. Figura Kućnog Krvnika je ostala tu na mjestu pogodnom za lične osvete kakve ko umije da osmisli. Da mu se naruga, da mu opali šamar i čvrgu kad god hoće, da ga zapljuje i zaspe pogrdama, i tako to. Stradimiru je u početku bilo zabavno poigravanje njegovih ukućana sa jeftinom igračkom, ali se ta bista sve više pretvarala u neko novo strašilo, koje je domaćinu na njemu neobjašnjiv način slalo nekakve čudne opomene. Sve češće mu se činilo da će ta figura da oživi, da će uletjeti u stan ili pobjeći nekud da ispriča bruku i svoje poniženje. Bista mu je sve više smetala, ali nije mogao objasniti na koji način i zašto. Sve češće se pitao šta dalje s tim čudom da čini.

Iznenada, jednog dana za ručkom, domaćin Stradimir je saopštio kako zabranjuje dalje ponižavanje biste mrtvog lažolava, heroja koji je rasherojen. Shvatio je da toga najvi-

še i na najgori način ponižavaju upravo njegovi dojučerašnji saborci, štíćenici i zaštitnici njegovog imena i djela, iz vremena kada je bio zaštićen – pa još i živ! Gadila su mu se ta nekadašnja služinčad, koju je upravo M. uzdigao do visina koje nijesu mogli ni sanjati, a koji su se preko noći preobukli u odežde sa novim znamenjem. Prvom prilikom, promjenom političke klime, oni su se udružili sa dojučerašnjim ljutim protivnicima, njegovim i svojim, predući priče o svom stradalaštvu i mučeništvu u njegovo doba, pa čak i od njega lično. Sve radi novog šićara, oni su raspalili po nemogućnom M. – E, ja neću! – kazao je Stradimir, i odložio kašiku.

Kućni Krvnik je ipak bio neko i nešto, i izvan politike, kazao je Stradimir i pomilovao spomenik, odnosno lik, sklonivši ga u podrum, među stare gajbe i mnoge flaše ispijene u ono srećno vrijeme. Krvnikovo i svoje.

VRIJEME HIGIJENIČARSKO

U poslovnoj zgradi čuvene kompanije: „Složna braća“, poznatoj ne sam u regionu, nego i cijelom svijetu, postojalo je šest potpuno jednakih, ravnopravnih spratova. Povezivao ih je, osim jako usprtog stepeništa, jedan neuobičajeno mali lift, „Samo za šest osoba“ !

U toj građevini prepunoj sjaja i glamura, imao je, naizgled, samo jedan nerješiv problem: lift! Tako je to kad je zajedničko dobro u pitanju, pa je lift uvijek bio prljav i zapušten. Čistačice, ili higijeničarke – kako ih u ovakvim palatama zovu, da bi sve izgledalo otmenije, više nego što u stvari i jeste, nijesu mogle da se nagode u čijoj nadležnosti je posao održavanja higijene lifta. Kod njih je podjela posla bila definisana strogo po spratovima, ali ni ona ni iko drugi, nije mogao ustanoviti – kojem spratu taj lift pripada. Tu vrstu pravde nije mogao uspostaviti čak ni svemogući stari direktor, ali ni Poslovodni odbor koji je došao nakon njega. To je posao svake od njih i nijedne posebno, bio je uvijek krajnji zaključak. Argumenti higijeničarki su uvijek bili jači i uvjerljiviji. Bilo je tu i priče i svađe, čak i fizičkih obračuna, ali rješenje nikako da se pronađe.

Nemoćni su na čudan način postali svi ti vele-umovi „Složne braće“ kojih je, po opštem uvjerenju, bilo više nego što treba. Nije tu pomagalo ni svesrdno zalaganje svih moćnih velmoža, sve brojniji pravilnici i naredbe, uputstva i rasporedi rada u liftu po danima u sedmici i u mjesecu, jer – po higijeničarkama, ni svi dani nijesu isti, niti je broj dana u mjesecu djeljiv sa šest.

U jednom od zadnjih pokušaja, zavođenja reda naređeno je da svaki dan lift čisti ona higijeničarka kojoj se on u 14 časova, kada je njihovo radno vrijeme počinjalo, zatekne na njenom spratu. Ali, uvijek bi se našla neka od njih, koja bi se na sat ili dva ranije, neopaženo ušunjala u zgradu, i u 14 časova lift odvušla, pozivanjem na neki od spratova koji nijesu bili u njenoj nadležnosti. Nekada se dešavalo da su više njih istovremeno to isto činile, pa bi lift znao i satima biti zauzet vožnjom te vrste, te su mnogi važni poslovi zbog toga propadali, a Kompanija se već urušavala sama od sebe.

Kada su se, u zadnjem momentu, skoro sve svjesne snage ustremile na rešavanje problema lifta, što iz želje da se Kompanija spasi, što iz potrebe za ličnom afirmacijom, za dosta toga je već bilo kasno. Metastaze bolesti zvane lift – su već bile i suviše bolne i pogubne. Valja ovdje zabilježiti jedno od priloženih rješenja, koje je podnio jedan dugogodišnji činovnik i stručnjak visokog ranga, koji je svojevrstno skrajnut, navodno – kao žrtva svojih političkih ubjeđenja. On je razradio i ponudio cio jedan složeni projekat, po kom je trebalo postojeći lift dodijeliti prvom spratu, a na svih ostalih pet izgraditi pet potpuno istovjetnih, mada nepokretnih, prostorijica – kabina, lažnih liftova, koje bi čistile nadležne za taj sprat higijeničarke. Pravda bi na taj način, bila potpuno zadovoljena, zaključio je stručnjak, glasom koji je ulivao optimizam. – A ko će prljati te ostale liftove?! – zagrajale su one, horski, a ona sa prvog je trenutno i u nesvijest pala. Na to onaj stručnjak nije imao odgovor, jer je samo to previdio u svojim proračunima. Izgubivši i sam riječ, samo je nemoćno slegao ramenima, i netragom se izgubio sa sastanka sazvanog tim povodom i u proširenom sastavu.

Higijeničarke su i dalje odlazile na lažna bolovanja, uvijek jako povrijeđene i ozlojeđene, osjećajući se kao u zatvoru, kunući Kompaniju čijoj propasti su se radovale više no ijednom svome uspjehu u životu. Donosile su ljekarska uvjerenja o svojim fobijama od liftova, izmišljale zujanja u ušima, čudesna lupkanja i mračne sjenke koje su se po liftu plele, vampirska pojavljivanja činovnika koji je još davno umro baš na tome mjestu, isticani su košmarni snovi i porodični nemiri i sukobi...

Problem je riješen sam po sebi i iznenada, u vrijeme prestrukturiranja i transformacija. Došao je pripadnik Novog Poretka, moćan, jako moćan, onaj koji sve zna i sve može. On je prvo i odmah, čistačice izbrisao sa spiska radnika neophodnih u novim uslovima privređivanja. On je odnekud znao da sve zajedno, pa i lift, može počistiti jedna od njih, pa još honorarno plaćena.

Taj moćnik je i sve drugo iz temelja promijenio, pa i samo ime Kompanije, koja više i nije to što je bila nekada, a nazvao JU je „Razbraća“. Neki je zovu i „Razbratnica“, i „Bezbratnica“, ali tiho, za sebe, i za svoju napaćenu dušu.

PROLJEĆE JE

Grad je oživio. Radovi na sve strane. Gradi se i dograđuje. Ruši i nanovo podiže. Sve je prekopano i raskopano. Kanali su puni ljudi.

NJEGOV STAV

Neizbježan je . I uvijek spreman da priča. A s njim se upustiti u priču – isto je kao sresti mladog bika koji se roguši – pa istog trenutka s njim okušati snagu.

EPOHA

Umobolnici su u talasima dolazili na tijesna vrata. Stizali su u naletima i u buketima ti nevoljnici teških i zastrašujućih pogleda, ispružali ruke jedan mimo drugoga i jedan iznad drugoga, otimajući svoju dugo čekanu dozu lijekova iz humanitarne pomoći. Halapljivo su ih gutali tu na licu mjesta, i bez vode i bez interesovanja za vrstu lijeka i za potrebnu i dozvoljenu dozu.

Ostala je ta uvjerljiva slika za pamćenje iako ne i za priču. Neki bi pomislili kako je u pitanju san – a nije san, naravno. Nije iako je to bilo vrijeme kad su snovi bili košmari i užasni, i kad se i onaj pojam klasičnog sna snova o ljepoti i o sreći preobratio u svoju suprotnost, u naličje i rugobu, u beznađe prepuno stvarnosti kojoj se svaki pogled unaprijed – izvjesno završava u ponorima i u kandžama zla vremena koje se samo u sebi urušava.

Ajmo onda vjerovati, ako smo još i za vjeru sposobni, ako nam i ta moć nije oduzeta, kako je ovo zaista bio san.

Sad kad su svi istinski tumači snova postali skupi i suviše nedostupni.

PROPUŠTENA PRILIKA

Dan sam proveo u Divljini, pored Rijeke. Blaženo ozaren pitominom njenih prirodnih blagodeti vraćam se kući. Kad vijest: Predsjednik Republike i Vlade, Komandant Vojske i svih Oružanih Snaga, i nosilac svih odlikovanja i priznanja, danas je boravio isto pored Rijeke, u Gradu, samo četrdesetak kilometara uzvodno... I održao govor okupljenoj masi. I...

Da se iko nađe da ga u vodu baci, vidio bih ga, eto, i ja!

ZORAN RAONIĆ

SADRŽAJ

Kašika u zmijarniku	5
Zmijarnik	7
Kašika je mjera	8
Radunu smrt i nije teško pala	9
Upekla nebeska zvijezda	10
Nebo	11
Glas	12
Ima, ima, ima	13
Dumator	14
Mićkić Mamić, samac	15
Ručak u travi	16
Pošta	18
Prokletnik	19
Ispunjenje sna jedne pjesme	20
Uputa	21
Jedan napuko posjetio jednog koji je već puko	22
Nije relativno	23
Ratne mogućnosti	24
Volim bijelo	25
Popodnevni odmor Ješa Kasovića	26
Mogućnosti života	27
Nedjeljno jutro	29
Majstor zanata	30
Zabrinutima	31
Prizor sa južnog prozora	32
Spomenik spomeniku	33
Otutašnica	34
Realije	35
Ljubotoko spla varenje	36
Čudovište van groblja	37
Čudovište na groblju	39

Čovječuljak	43
Bolesnik	46
Ko je ožalošćen	47
Moje saučešće	49
Suđeno	50
Amalova priča	51
Rezervista, rezervista	52
Priča za priču	53
Posmrtno počasti	54
Noć u selu	55
Vikend efendija samac	56
Kraj početka	57
Neuhvatljiva noć	58
Razlike	59
Upala čekaonice	60
Ratnici u izgledu	62
Mrtvac iznad groba	64
Trenutak	66
Sumaglica	67
Naši dani	68
Daleki zemljaci	69
Proces i nonsens	71
Ostarela sirotica	72
Svetac i pastva	73
Daleki brat	74
Ratnička je tuga pregolema	75
Blago nama	76
Jedan iz zavičaja	77
Rakove žene	79
Suđenica	80
Šta ti je sudbina	81
Pogodba	82
Treća generacija	83
Livada, livada	84
Poznanstvo	85

Relativno	86
Praktična visina	87
Potomci	88
Šurko koga je poslužilo vrijeme	89
Đed izaramenica	93
Put od poraza	95
Da mu se iko za zdravlje molio	97
Talijansko iskustvo	99
Udavača	101
Opšta simetrija	102
Pogoduša	103
Rajetnik Milija	105
Ludi Feko	106
Nosilac duše	107
Daleki srodnik	109
Slatki grijeh	112
Nikud	113
Na diobi	114
Oči su od vode	115
Povratak u zavičaj	116
Gromovača	117
Pet puta traži puta	119
Dvije priče o gospođi Mari prvorođenoj kćerki	121
Još tri priče o vremešnoj gospođi Mari	123
Spomenik na (po)grešnome mjestu	127
Pametan govor	129
Naj – novi(ji) poredak	130
Naša posla	131
Uspon	132
Matori mladoženja	133
Ili te jeste ili te nije	134
Ruski hrt	135
Moguće	136
Noćivala pjesnika Dž. Dž.	137
Kratka ispovijest slobodnog nebara	138
Glasač	140

Ratni profit	141
Predizborna izjava	142
Njemci ko Njemci	143
Embargo	144
Direktor i ja	145
Bez discipline	147
Ne(srećnica)	148
Vremena	149
Spomeničarlike	150
Vrijeme higijeničarsko	153
Proljeće je	156
Njegov stav	157
Epoha	158
Propuštena prilika	159
Zoran Raonić	161

Zoran Raonić
BEHAR U ZMIJARNIKU

1. izdanje

<i>Glavni urednik</i>	Dr Đorđe Otašević
<i>Korice</i>	Milan Beštić
<i>Korektura</i>	Dejana Jovanović
<i>Izdavač</i>	„Alma“, Beograd
<i>Štampa</i>	Skripta internacional, Beograd
<i>Tiraž</i>	200
<i>ISBN</i>	978-86-7974-139-

www.alma.rs
www.alma.co.rs
almabg@sezampro.rs

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd

821.163.41-31

RAONIĆ, Zoran

Behar u zmijarniku / Zoran Raonić. – Beograd :
Alma, 2009 (Beograd : Skripta internacional). – 167 str. ; 21
cm. – (Biblioteka Savremena književnost / [Alma, Beograd] ;
knj. 73)

Tiraž: 200.

ISBN 978-86-7974-139-

COBISS.SR-ID 1...